

TNO-rapport
94.097

Borstvoeding natuurlijk ook met werken?!

TNO Preventie en Gezondheid
Collectieve Preventie

Wassenaarseweg 56
Postbus 2215
2301 CE Leiden

Telefoon 071 18 18 18
Fax 071 17 63 82

auteur(s):

M.A.E. van Zaal
J.F. Meulmeester
C.G.L. van Deursen
W.P. Hengreen
S.P. Verloove-Vanhorick

datum:

december 1994

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotokopie, microfilm
of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd
uitgebracht, wordt voor de rechten en
verplichtingen van opdrachtgever en
opdrachtnemer verwezen naar de
Algemene Voorwaarden voor onderzoeks-
opdrachten aan TNO, dan wel de
betreffende terzake tussen partijen
gesloten overeenkomst.

Het ter inzage geven van het TNO-rapport
aan direct belanghebbenden is toegestaan.

© 1994 TNO

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

M.A.E. van Zaal

Borstvoeding

Borstvoeding natuurlijk ook met werken?! / M.A.E. van Zaal

...[et al.]. - Leiden : TNO Preventie en Gezondheid

TNO-rapport. - PG-publikatienr. 94.097. - Met lit. opg.

ISBN 90-6743-361-6

Trefw.: borstvoeding ; werkende moeders.

Deze uitgave is te bestellen door het overmaken van f 27,85 (incl. BTW) op postbankrekeningnr. 99.889 ten name van het TNO-PG te Leiden onder vermelding van bestelnummer 94.097.

INHOUD	pagina
SAMENVATTING	i
1. INLEIDING	1
2. DOELSTELLING EN VRAAGSTELLINGEN	3
3. OPZET EN METHODE	4
3.1 Onderzoekspopulatie	4
3.2 Vragenlijst	4
3.3 Gegevensverzameling en -verwerking	6
4. RESULTATEN	
4.1 Respons	7
4.2 Achtergrondskennmerken	7
4.3 Melkvoeding na de geboorte en op 1, 3 en 6 maanden	9
4.4 Keuze voor melkvoeding	10
4.4.1 Melkvoeding direct na de geboorte	10
4.4.2 Melkvoeding op de leeftijd van één maand	11
4.4.3 Melkvoeding op de leeftijd van drie maanden	13
4.4.4 Melkvoeding op de leeftijd van zes maanden	14
4.5 Werken buitenshuis	15
4.5.1 Intentie tot werken van moeders met een kind van één maand	15
4.5.2 Buitenshuis werkende moeders met een kind van drie maanden	16
4.5.3 Buitenshuis werkende moeders met een kind van zes maanden	17
5. DISCUSSIE	19
6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	22

	pagina
LITERATUUR	25
BIJLAGEN	29

SAMENVATTING

Borstvoeding wordt beschouwd als voorkeursvoeding voor een zuigeling vanwege de bescherming tegen infecties en allergieën, de bevordering van de moeder-kind relatie en de positieve effecten op de gezondheid op latere leeftijd. Het percentage moeders in Nederland dat borstvoeding geeft, is na een stijging in de jaren tachtig in de jaren negentig constant gebleven. In het onderhavige onderzoek is een vragenlijst ontwikkeld en in een proefonderzoek toegepast bij een kleine groep vrouwen om na te gaan welke factoren van invloed zijn op het geven van borstvoeding en het stoppen met deze voeding. Hierbij is in het bijzonder aandacht aan buitenshuis werken besteed.

Als factoren die samenhangen met de keuze voor borst- of voor kunstvoeding worden in de literatuur genoemd leeftijd, sociaal-economische status en etniciteit van de moeder, bezorgdheid omtrent de hoeveelheid borstvoeding en het gaan werken van de moeder. Het is niet bekend in hoeverre deze factoren een rol spelen bij de keuze voor borstvoeding bij moeders in Nederland. De vragenlijst is samengesteld uit meer-keuze vragen, open vragen en stellingen waar de mening over moet worden gegeven. Het onderzoek is uitgevoerd door consultatiebureau-artsen van de kruisorganisatie 'Thuiszorg Groot Rijnland'. De hiertoe ontwikkelde vragenlijst is uitgereikt aan 384 ouders van jonge kinderen die met hun kind het consultatiebureau bezochten.

De respons bedroeg 78%. De onderzoeksgroep bestond uit 83 kinderen die ten tijde van het invullen van de vragenlijst circa één maand oud waren, 109 kinderen van circa drie maanden en 108 kinderen van circa zes maanden oud. Het percentage kinderen dat borstvoeding kreeg, bedroeg op de leeftijd van één maand 65%, op drie maanden 38% en op de leeftijd van zes maanden 19%. Kinderen die in de eerste week gezondheidsproblemen hadden gehad of in het ziekenhuis opgenomen waren geweest, kregen vaker kunstvoeding dan borstvoeding als eerste voeding na de geboorte.

Kinderen van ouders die het eens zijn met de stellingen 'Borstvoeding is gezonder', 'Borstvoeding geeft een prettig gevoel', 'Borstvoeding geven is gemakkelijker', 'Ik heb genoeg voeding' en 'Ik heb het geduld om zelf te voeden' kregen direct na de geboorte en op de leeftijd van één maand vaker borstvoeding dan kinderen van wie ouders het niet eens zijn met deze stellingen.

Een aantal kinderen kreeg naast moedermelk ook kunstvoeding. De kinderen van drie en zes maanden die naast moedermelk ook kunstvoeding kregen, hadden allen een moeder die werkte of zou gaan werken.

De moeders die hun kinderen op de leeftijd van drie maanden borstvoeding gaven, hadden een hogere sociaal-economische status dan de moeders die kunstvoeding gaven en zij noemden vaker dan moeders die kunstvoeding gaven hun partner als steun bij advies omtrent de borstvoeding.

De kinderen van zes maanden die borstvoeding kregen, waren vaker tweede of latere kinderen dan de kinderen die kunstvoeding kregen. De moeders die kunstvoeding gaven aan hun kind van zes maanden meldden vaker dan de borstvoedende moeders 'te weinig melk' als voedingsprobleem in de afgelopen drie maanden.

Van de moeders met een kind van één maand (n=83) wilde 55% gaan werken en 8% twijfelde hierover nog. Van de moeders met een kind van drie maanden (n=109) werkte 28% en 18% had de intentie te gaan werken. Van de moeders met een kind van zes maanden (n=108) werkte 49% en 7% had de intentie te gaan werken. De overige moeders waren niet van plan te gaan werken. In alle drie groepen geldt dat de moeders die zouden gaan werken of erover twijfelden een hogere sociaal-economische status hadden dan de moeders die niet zouden gaan werken. Van de werkende moeders gaf 39% borstvoeding aan hun drie maanden oud kind. Er werd op deze leeftijd relatief net zoveel borstvoeding gegeven door werkende moeders als door niet buitenshuis werkende moeders. Van de moeders met een kind van zes maanden gaf 13% van de werkende moeders borstvoeding en 25% van de niet-werkende moeders.

Van de moeders met een kind van één maand die zouden gaan werken of hierover twijfelden, gaf 74% borstvoeding. Een aantal moeders zou stoppen met de borstvoeding als zij gingen werken, anderen wilden buiten werktijden borstvoeding geven en tijdens werktijden kunstvoeding laten geven en bijna de helft van de moeders (47%) wilde tijdens de werktijden borstvoeding geven of de borstvoeding afkolven. Van de 32 moeders die borstvoeding met werken wilden combineren, was minder dan de helft op de hoogte van het bestaan van wettelijke regels hierover.

Van de moeders met een kind van drie maanden combineerde 11% borstvoeding met werken. Een aantal van deze moeders liet tijdens werktijden kunstvoeding geven en het merendeel van de moeders kolfde op het werk borstvoeding af of voedde het kind zelf tijdens werktijden. Bijna de helft van de moeders vond dat zij onvoldoende tijd, steun van collega's of medewerking van de werkgever kreeg. Twee van de drie kolvende moeders werden wel eens gestoord tijdens het afkolven.

Van de moeders met een kind van zes maanden combineerde 6% borstvoeding met werken. Enkele lieten tijdens werktijden kunstvoeding geven en het merendeel van deze moeders kolfde of voedde zelf tijdens werktijden. Meer dan de helft van de moeders vond dat zij te weinig tijd, steun van collega's of medewerking van de werkgever kreeg. De moeders die kolfde, werd wel eens gestoord tijdens het kolven.

Veel moeders zijn voornemens om als zij gaan werken de borstvoeding te continueren terwijl uit de groepen werkende moeders blijkt dat dit vaker niet gebeurt. Mogelijk speelt hierbij mee dat meer dan de helft van de moeders die borstvoeding met werk willen combineren niet op de hoogte is van de wettelijke bepalingen hierover. De helft van de moeders die het lukt om borstvoeding en werk te combineren, is ontevreden over de hen gegeven tijd en privacy en over de medewerking van collega's en werkgever.

Samenvattend lijkt de combinatie van borstvoeding en werken niet natuurlijk: werkt lijkt een belemmerende factor bij het (langdurig) geven van borstvoeding. De ontwikkelde vragenlijst is, met enige aanpassingen, goed te gebruiken voor onderzoek op grotere schaal; een longitudinale onderzoeksopzet waarbij dezelfde moeders en kinderen op de leeftijd van zowel één, drie als zes maanden onderzocht worden, verdient daarbij de voorkeur opdat duidelijker inzicht wordt verkregen in factoren die borstvoeding bevorderen dan wel belemmeren, met name in de werksituatie.

1. INLEIDING

Borstvoeding wordt vanwege de biologische en relationele eigenschappen in het algemeen beschouwd als de voorkeursvoeding voor een zuigeling. Zo beschermt borstvoeding tegen infecties, zoals middenoorontstekingen (Duncan, 1993) en acute diarree (Riordan, 1992). Van kinderen die overleden zijn aan het Sudden Infant Death Syndrome (wiegedood) blijken minder kinderen op de leeftijd van drie maanden borstvoeding te hebben gekregen dan van een groep controle kinderen (Ford, 1993). Recent is een positieve invloed beschreven van tenminste drie weken borstvoeding op de neurologische ontwikkeling bij kinderen van negen jaar oud (Lanting, 1994). Op grond van de voedingswaarde en het voorkómen van reacties tegen niet-humane eiwitten zoals koemelkeiwit allergie gaat ook om die reden de voorkeur uit naar borstvoeding boven kunstvoeding op basis van dierlijke melk (La Leche League Nederland & Vereniging Borstvoeding Natuurlijk, 1992). Naast de biologische eigenschappen bevordert het geven van borstvoeding een goede moeder kind relatie. De World Health Organization (WHO) heeft 10 richtlijnen om de keuze voor borstvoeding direct na de geboorte te versterken (Wildschut, 1994). Deze richtlijnen omvatten de periode vlak na de geboorte. Er dient borstvoeding als eerste voeding zonder bijvoeding gegeven te worden. Het liefst wordt het kind al binnen één uur na de geboorte aan de borst aangelegd, want de kans op welslagen van de borstvoeding correleert significant met het eerder aanleggen van het kind (Feinstein, 1986). Daarna wordt het kind aan de borst aangelegd als het kind het aangeeft (feeding on demand) en wordt zo min mogelijk een speen gegeven. Ook het slapen van het kind op de kamer van de moeder is één van de tien richtlijnen van de WHO. Als beperkingen van borstvoeding worden wel genoemd de belasting met PCB's van het kind (Liem, 1989), het combineren van werk met borstvoeding (Kearney, 1991) en de beperkte rol van de vader in de eerste weken.

In Nederland is het geven van borstvoeding in de jaren tachtig toegenomen evenals in de Verenigde Staten (Martinez, 1985). Deze stijgende trend in Nederland lijkt te stagneren (Burgmeijer, 1993; De Jonge, 1993). In 1986 kreeg 71,5% van de kinderen direct na de geboorte borstvoeding, in 1989 68,5% en in 1992 was dat bij 71,8% van de kinderen het geval. Het percentage Nederlandse kinderen dat op de leeftijd van drie maanden borstvoeding krijgt, was in 1986 41,1, in 1989 44,7 en in 1992 43,6 (Geurts, 1993). De reden van deze stagnatie is onbekend. Wel is bekend dat moeders uit lagere sociaal-economische groepen minder vaak borstvoeding geven dan moeders uit de hogere groepen (Geurts, 1993). Stagnatie van het percentage moeders dat borstvoeding geeft, is ook elders gesignaleerd waarbij eveneens minder vrouwen met een relatief lage opleiding borstvoeding geven (Emery, 1990).

In Nederland is wel inzicht in de percentages kinderen die op verschillende leeftijden borstvoeding krijgen (Geurts, 1993), maar er is geen inzicht in de factoren waarom vrouwen borstvoeding gaan geven. In dit verband worden wel genoemd de leeftijd en sociaal-economische status van de vrouw (Ryan, 1989), etniciteit (Baranowski, 1983) en de rol van de vader (Littman, 1994). Als ongunstig effect op de borstvoeding worden wel genoemd bezorgdheid over de hoeveelheid borstvoeding (Verronen, 1982), over de gezondheid of groei van het kind (Loughlin, 1985) en het gaan werken door de moeder (Ståhlberg, 1985; Ryan, 1989; Ekwo, 1984). In het tweede lid van artikel 11 van de Arbeidswet 1919 staan bepalingen ten aanzien van het zelf voeden door de buitenshuis werkende moeder tijdens de werktijden. Er blijkt dat ruim een kwart van de borstvoedende moeders die na het bevallingsverlof gaan werken, stopt met het geven van borstvoeding als zij gaan werken (Van Kooten, 1990).

In hoeverre deze factoren bij het geven van borstvoeding in Nederland een rol spelen, is niet bekend. Op grond hiervan is besloten hiernaar een onderzoek te doen. Een eerste stap in dit proces is het ontwikkelen van een vragenlijst die de verschillende factoren in kaart brengt. Op basis van deze bevindingen zal een definitieve vragenlijst worden ontwikkeld die in een peiling in de jeugdgezondheidszorg van 0 tot 4 jaar zal worden toegepast. De definitieve vragenlijst zal bij een peiling bij een zelfde groep kinderen op verschillende leeftijden worden ingevuld, waardoor inzicht wordt verkregen in de veranderingen binnen een populatie. Het onderhavige rapport is het verslag van de studie waarin de vragenlijst ontwikkeld is. Deze vragenlijst is toegepast bij drie kleine groepen kinderen van verschillende leeftijd. Deze studie was mogelijk door financiële ondersteuning van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

2. DOELSTELLING EN VRAAGSTELLINGEN

Het doel van het onderzoek was een vragenlijst te ontwikkelen en uit te testen waarmee inzicht kan worden verkregen in de relatie tussen het type melkvoeding bij zuigelingen in Nederland en factoren die daarop van invloed zijn. In het bijzonder is aandacht besteed aan factoren die een rol spelen bij de combinatie van werk buitenshuis en het geven van borstvoeding.

De doelstelling is geoperationaliseerd in de volgende vragen:

1. welke melkvoeding krijgen zuigelingen direct na de geboorte en op de leeftijd van één, drie en zes maanden (peilleeftijden)?
2. wat is op de verschillende peilleeftijden bij kinderen met gemengde voeding de verhouding tussen het aantal malen per dag dat moedermelk en kunstvoeding wordt gegeven?
3. welke moederlijke en kind gerelateerde factoren zijn direct na de geboorte van invloed op de keuze ten aanzien van de voedingswijze van de zuigeling?
4. welke moederlijke en kind gerelateerde variabelen zijn op de leeftijd van één, drie en zes maanden van invloed op de voedingswijze van de zuigeling?
5. wat is de relatie tussen het type melkvoeding en het gaan werken buitenshuis van de moeder?

Melkvoeding van zuigelingen is als volgt ingedeeld:

- uitsluitend moedermelk: moedermelk die uit de borst of uit de fles gedronken wordt.
- uitsluitend kunstvoeding: voeding van niet-moederlijke oorsprong die uit de fles of via een sonde toegediend wordt.
- gemengde voeding: de dagelijkse voeding bestaat uit zowel moedermelk als kunstvoeding.

In het kader van dit onderzoek wordt gesproken over borstvoeding als kinderen moedermelk krijgen ongeacht de vorm waarin het wordt gegeven en met of zonder kunstvoeding.

3. OPZET EN METHODE

3.1 Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie bestond uit zuigelingen die ten tijde van het invullen van de vragenlijst een maand, drie maanden of zes maanden oud waren en met hun ouders het consultatiebureau bezochten. Er is gekozen voor deze leeftijden omdat dit de gebruikelijke onderzoeksmomenten door een arts op het consultatiebureau zijn. De leeftijdsspreiding op deze momenten is bij 1 maand 4-6 weken, bij 3 maanden 13-15 weken en bij 6 maanden 25-27 weken.

Op zes consultatiebureaus voor zuigelingen is door de CB-arts medewerking van de ouders aan dit onderzoek gevraagd. Het betreft 2 consultatiebureaus in een middelgrote stad, 2 bureaus in een kleine stad en 2 bureaus in dorpen op het platteland.

Alle ouders die in deze periode met hun kind in de bovengenoemde leeftijdscategorie het consultatiebureau bezochten, zijn benaderd. In totaal zijn 384 vragenlijsten uitgereikt.

Indien ouders het Nederlands niet goed beheersten, zijn zij van dit onderzoek uitgesloten.

Een week na het verstrekken van de vragenlijsten is aan alle ouders een herinneringsbrief gestuurd. De vragenlijsten zijn anoniem ontvangen en verwerkt.

3.2 Vragenlijst

De gegevens voor het onderzoek zijn verzameld door middel van een vragenlijst, die voor dit onderzoek is samengesteld. De vragenlijst is opgenomen in de bijlage. De vragenlijst bevatte vragen met meerkeuze-antwoorden, open vragen en stellingen waarover een oordeel moest worden gegeven. De vragenlijst omvatte een deel dat voor elke peilleeftijd hetzelfde was en een leeftijds-specifiek deel.

Op elke peilleeftijd is gevraagd naar:

-afhankelijke variabelen:

-type melkvoeding

-aantal melkvoedingen per dag

-leeftijd van het kind bij stoppen met de borstvoeding

Voor de beantwoording van de vraagstelling zijn de volgende onafhankelijke variabelen meegenomen:

-achtergrondskennmerken van de moeder:

- leeftijd en pariteit van de moeder
- sociaal-economische status
- etniciteit

-aan het kind gerelateerde variabelen:

- geslacht van het kind
- geboortegewicht
- gewicht van het kind bij het laatste consultatiebureau-bezoek
- gezondheid van het kind
- gedragsaspecten van het kind (niet of onvoldoende zuigen)

-moederlijke variabelen:

- het hebben van werk buitenshuis of de intentie het werk weer op te vatten
- bezorgdheid van de moeder over de gezondheid of groei van het kind
- opvattingen over voeding van zuigelingen
- ervaren problemen met de voeding
- steun van de partner
- verkregen advies omtrent de voeding

De leeftijdsspecifieke vragen voor de peilleeftijd van één maand betroffen:

- de gezondheid en rookgewoonten van de moeder tijdens de zwangerschap
- plaats van de geboorte
- conditie van het kind direct na de geboorte en in de eerste levensweek
- type kraamzorg
- mogelijkheden voor kinderopvang
- stellingen omtrent de keuze van de melkvoeding na de geboorte
- stellingen betreffende de voeding van zuigelingen
- type melkvoeding bij bekenden van de moeder

Voor de leeftijden van drie en zes maanden is als leeftijdsspecifieke item gevraagd naar:

- het werken van de moeder
- de mogelijkheid voor, de gebruikmaking van en de ervaringen met het afkolven van moedermelk op de werkplek of het borstvoeden tijdens werktijd

De houding van ouders ten aanzien van melkvoeding bij zuigelingen, de ervaren voedingsproblemen en de gezondheid van het kind zijn nagegaan door middel van stellingen.

De sociaal-economische status is ingedeeld naar de hoogste voltooide schoolopleiding van de moeder.

De lagere sociaal-economische klasse omvat geen of lager beroepsonderwijs en MAVO.

De midden sociaal-economische klasse omvat middelbaar beroepsonderwijs, HAVO en VWO.

De hogere sociaal-economische klasse omvat hoger beroepsonderwijs en een universitaire studie.

De etniciteit is bepaald aan de hand van de geboortelanden van de ouders van de moeder. Indien één of beide ouders van moeder buiten Nederland geboren zijn, is de moeder als niet-Nederlands beschouwd.

3.3 Gegevensverzameling en -verwerking

De gegevensverzameling vond plaats op de consultatiebureaus voor zuigelingen van de kruisorganisatie 'Thuiszorg Groot Rijnland' in de periode juni tot en met augustus 1994.

De gegevens zijn ingevoerd in het statistisch verwerkingsprogramma SPSS. Een verschil tussen twee frequenties is getoetst met de Chi-kwadraat toets, waarbij een p-waarde kleiner dan 0,05 als statistisch significant is beschouwd. Doordat het hier een proefonderzoek bij kleine aantallen moeders en kinderen betrof werd verwacht dat verschillen zelden statistisch significant zouden zijn. Bij de interpretatie van de resultaten is daarom meer gelet op de richting en relevantie van verschillen dan op significantie.

4. RESULTATEN

4.1 Respons

In totaal zijn door de CB-medewerkers 384 vragenlijsten uitgereikt waarvan er 300 terug ontvangen zijn (78%). Van de ouders die een vragenlijst voor kinderen op de leeftijd van één maand ontvingen (n=96) heeft 86% deze teruggestuurd. Van de ouders met een vragenlijst voor de leeftijd van drie maanden (n=144) stuurde 76% deze terug en van de ouders van kinderen van zes maanden (n=144) deed 75% dit. Na de sluitingsdatum kwamen nog 21 vragenlijsten binnen, die niet in de analyses zijn meegenomen.

4.2 Achtergrondkenmerken

De achtergrondgegevens van de drie groepen kinderen zijn vermeld in tabel 1 en 2.

Tabel 1: Gemiddelde leeftijd moeder (jaren) en gemiddeld geboortegewicht (gram) van de onderzoekspopulatie naar leeftijd

	1 maand n=83	3 maanden n=109	6 maanden n=108
Leeftijd moeder	31	31	31
Geboortegewicht	3447	3436	3494

Tabel 2: Onderzoekspopulatie naar geslacht, burgerlijke staat moeder (BSM), sociaal-economische status moeder (SES), etniciteit, plaats van het kind in het gezin en werk(intentie) van de moeder (%)

	1 maand n=83 %n	3 maanden n=109 %n	6 maanden n=108 %n
Geslacht			
jongens	53	53	53
meisjes	47	47	47
BSM			
gehuwd	88	90	93
anders	12	10	7
SES			
hoog	33	21	27
midden	29	43	35
laag	36	36	38
onbekend	2	-	-
Etniciteit			
Nederlands	93	84	94
anders	7	16	6
Plaats gezin			
1e kind	40	34	45
anders	60	66	55
Werkintentie			
ja	55	28	49
twijfel	8	18	7
nee	33	54	44
onbekend	4	-	-

Er was geen verschil tussen de drie groepen kinderen wat betreft gemiddelde leeftijd van de moeder, geboortegewicht en geslachtsverdeling. Relatief meer moeders van kinderen van zes maanden waren gehuwd dan van jongere kinderen. In de groep moeders met jonge kinderen zaten relatief meer moeders met hoge SES. Het percentage moeders met een lage SES was in de drie groepen nagenoeg gelijk. Relatief veel moeders met kinderen van drie maanden hadden minstens één ouder die niet in Nederland geboren was. Kinderen van drie maanden waren minder vaak een eerste kind dan kinderen in de andere groepen.

Alleen van de kinderen van één maand (n=83), zijn gegevens bekend van de periode voor de geboorte en de eerste week na de geboorte. Van deze moeders had 19% gerookt tijdens de zwangerschap, waarvan 81% langer dan drie maanden. De gezondheid van de moeders tijdens de zwangerschap is door 94% redelijk tot goed genoemd.

Van de kinderen (n=83) met een leeftijd van één maand was 51% thuis geboren en 19% poliklinisch, 26% in het ziekenhuis onder leiding van een gynaecoloog, 2% was elders geboren en van 2% is onbekend waar ze geboren zijn.

Van de kinderen (n=83) was 94% à terme geboren en 6% na een zwangerschapsduur die korter was dan 37 weken.

Na de geboorte (n=83) is 11% van de kinderen opgenomen geweest in het ziekenhuis. Gemiddeld duurde een opname 10,6 dagen met een spreiding van 1 dag tot 28 dagen.

4.3 Melkvoeding na de geboorte en op 1, 3 en 6 maanden

Na de geboorte kreeg 61% van de kinderen borstvoeding, 34% kunstvoeding uit de fles en 5% kunstvoeding via een sonde. Van deze kinderen (n=83) heeft 48% binnen drie uur na de geboorte voor de eerste keer borstvoeding gekregen.

Drie kinderen die na de geboorte kunstvoeding kregen, kregen op de leeftijd van één maand borstvoeding. Bij deze kinderen is de eerste borstvoeding langer dan twaalf uur na de geboorte gegeven.

Op de leeftijd van één maand kreeg 65% van de kinderen borstvoeding en op de leeftijd van zes maanden slechts 19% (tabel 3).

Tabel 3: Type melkvoeding op de verschillende leeftijden

	1 maand n=83 %n	3 maanden n=109 %n	6 maanden n=108 %n
Borstvoeding	65	38	19
Kunstvoeding	35	62	81

Een aantal kinderen kreeg naast moedermelk ook kunstvoeding. Op de leeftijd van één maand (n=83) betreft dit 10% van de kinderen, op drie maanden (n=109) 17% en op de leeftijd van zes maanden (n=108) is dit het geval bij 9%.

Op de leeftijd van 1 en 3 maanden werd er naast kunstvoeding door veel moeders frequent borstvoeding gegeven, terwijl op de leeftijd van 6 maanden deze frequentie lager was (tabel 4).

De moedermelk die bij gemengde voeding werd gegeven, werd voornamelijk thuis gegeven. Slechts drie kinderen van drie maanden en één kind van zes maanden kregen (afgekolfd) moedermelk bij de oppas of op het kinderdagverblijf.

Tabel 4 Frequentie van thuis gegeven moedermelk per dag bij kinderen met een gemengde voeding op de leeftijd van 1, 3 en 6 maanden.

moedermelk per dag	1 maand n=83	3 maanden n=109	6 maanden n=108
1 keer	2	-	1
2 keer	-	5	4
3 keer	-	4	5
4 keer	4	5	-
5 keer	2	4	-

4.4 Keuze voor melkvoeding

4.4.1 Melkvoeding direct na de geboorte

Direct na de geboorte was er tussen de groep die borstvoeding kreeg en de groep die kunstvoeding kreeg geen verschil in gemiddelde leeftijd, pariteit, sociaal-economische status en etniciteit van de moeder. De borstvoeding groep had een hoger gemiddeld geboortegewicht, vaker een positieve familie-anamnese ten aanzien van allergie, de moeder had vaker de intentie om weer te gaan werken, en er was in wat mindere mate steun van de vader ten aanzien van het geven van borstvoeding (tabel 5). Geen van deze verschillen was statistisch significant.

Tabel 5: Borst- en kunstgevoede kinderen direct na de geboorte naar gemiddeld geboortegewicht (gram), gemiddelde leeftijd van de moeder (jaar), pariteit, sociaal-economische status (SES), etniciteit, allergie in familie (percentage eerstelijns familieleden met eczeem, astma en/of voedingsallergie), werkintentie van de moeder (%) en ervaren steun van de vader bij de keuze voor borst- of kunstvoeding (%)

	borstvoeding n=51	kunstvoeding n=32
Geboortegewicht	3503	3359
Leeftijd moeder	31	31
Pariteit moeder		
eerste kind	42	38
anders	58	62
SES		
hoog	34	32
midden	32	26
laag	34	42
Etniciteit moeder		
Nederlands	92	91
anders	8	9
Allergie eerste graad familie	43	34
Werkintentie	61	52
Steun vader benoemd	69	78

Van de kinderen die thuis of poliklinisch geboren waren onder verantwoordelijkheid van een verloskundige of huisarts ("eerste lijn") (n=58) kreeg 76% direct na de geboorte borstvoeding en 24% alleen kunstvoeding. Van de kinderen die geboren waren onder leiding van een gynaecoloog (n=22) kreeg 33% borstvoeding na de geboorte en 67% kunstvoeding (p< 0,001) (tabel 6).

Tabel 6: Eerste voeding na de geboorte naar aard van de verloskundige hulp

	n	borstvoeding %n	kunstvoeding %n
Eerste lijn	58	76	24
Gynaecoloog	22	33	67
Anders/onbekend	3	-	100

Kinderen die gezondheidsproblemen hadden gehad in de eerste levensweek of in het ziekenhuis opgenomen waren na de geboorte, kregen vaker kunstvoeding dan borstvoeding (tabel 7).

Tabel 7: Eerste voeding na de geboorte naar gezondheid in de eerste levensweek en naar ziekenhuisopname

	n	borstvoeding n=51 %n	kunstvoeding n=32 %n
Gezondheid			
goed	74	68	32
anders	9	11	89
Opname			
nee	74	66	34
ja	9	22	78

4.4.2 Melkvoeding op de leeftijd van één maand

Op de leeftijd van één maand (n=83) waren er duidelijke verschillen tussen de wel en niet borstgevoede groepen in pariteit van de moeder, sociaal-economische status, aard van de verloskundige hulp, geboortegewicht en werkintentie van de moeder (tabel 8). Geen van deze verschillen was statistisch significant.

Tabel 8: Borst- en kunstgevoede kinderen op de leeftijd van één maand naar gemiddeld geboortegewicht (gram), gemiddelde leeftijd van de moeder (jaar), pariteit, SES en etniciteit van de moeder, aard van de verloskundige hulp, allergie in de familie (percentage eerstelijns familieleden met eczeem, astma en/of voedings-allergie) en werkintentie (%).

	borstvoeding n=54	kunstvoeding n=29
Leeftijd moeder (jaar)	31	32
Pariteit moeder	%n	%n
eerste kind	48	27
anders	52	73
SES		
hoog	40	21
midden	17	14
laag	42	66
Etniciteit		
Nederlands	91	93
anders	9	7
Aard van de verloskundige hulp		
eerste lijn	72	68
gynaecoloog	24	32
anders/onbekend	4	-
Geboortegewicht	3509	3333
Allergie in familie	41	38
Werkintentie	62	48

Factoren die een rol leken te spelen bij de keuze voor borst- of kunstvoeding zowel direct na de geboorte als op de leeftijd van één maand, zijn nagegaan aan de hand van opvattingen omtrent de voeding van zuigelingen en de ervaren voedingsproblemen. Ouders die hun kind borstvoeding gaven, waren het significant vaker eens met de uitspraken in tabel 9.

Op de stellingen werd niet door iedereen gereageerd. De tabel is gebaseerd op de antwoorden van 79 ouders (95%). Bij de presentatie van de resultaten zijn alleen die stellingen vermeld waarbij er significante verschillen waren tussen borstgevoede en kunstgevoede kinderen.

Tabel 9: Percentage ouders die het 'helemaal eens' of 'eens' waren met de uitspraak, naar borstvoeding (BV) en kunstvoeding (KV) direct na de geboorte en op de leeftijd van één maand

	na geboorte		één maand	
	BV n=50 %n	KV n=29 %n	BV n=54 %n	KV n=25 %n
"Borstvoeding is gezonder"	80	42 ***	80	37 ***
"Borstvoeding geeft een prettig gevoel"	96	87 *	74	35 ***
"Borstvoeding geven is gemakkelijker"	65	30 **	66	23 ***
"Ik heb genoeg voeding"	84	41 ***	94	12 ***
"Ik heb het geduld om zelf te voeden"	80	45 ***	81	36 ***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

4.4.3 Melkvoeding op de leeftijd van drie maanden

Op de leeftijd van drie maanden ($n=109$) was er tussen de groep met borstvoeding en de groep met kunstvoeding verschil in pariteit en etniciteit van de moeder en gemiddeld geboortegewicht van het kind. Geen van de verschillen was statistisch significant. Er was geen verschil in het percentage moeders dat buitenshuis werkte.

Tabel 10: Borst- en kunstgevoede kinderen op de leeftijd van drie maanden naar gemiddeld geboortegewicht (gram), gemiddelde leeftijd (jaar), pariteit en etniciteit van de moeder, en werk buitenshuis (%)

	borstvoeding n=41	kunstvoeding n=68
Geboortegewicht	3515	3389
Leeftijd moeder	32	30
Pariteit moeder		
eerste kind	29	37
anders	71	63
Etniciteit		
Nederlands	82	87
anders	18	13
Werk buitenshuis	29	28

Borstvoedende moeders van kinderen van drie maanden noemden vaker dan moeders die kunstvoeding gaven positieve steun en advies van de partner ten aanzien van de borstvoeding ($p < 0,01$) (tabel 11).

Tabel 11: Voeding op de leeftijd van drie maanden naar steun van de partner

	borstvoeding n=41 %n	kunstvoeding n=68 %n
Steun partner		
benoemd	17	3
niet benoemd	83	97

Moeders die kunstvoeding gaven aan hun kind van drie maanden hadden relatief vaak een lagere schoolopleiding ($p < 0,01$) (tabel 12).

Tabel 12: Voeding op de leeftijd van drie maanden naar sociaal-economische status (SES) van de moeder

	borstvoeding n=41 %n	kunstvoeding n=68 %n
SES moeder		
hoog	17	18
midden	56	35
laag	27	47

4.4.4 Melkvoeding op de leeftijd van zes maanden

Voor de zuigelingen van zes maanden ($n=108$) hing het type melkvoeding samen met gemiddeld geboortegewicht, pariteit, sociaal-economische status en werken buitenshuis van de moeder (tabel 13). Er was geen verband met leeftijd en etniciteit van de moeder, bezorgdheid omtrent groei of gezondheid van het kind, verkregen advies over de voeding en steun van de omgeving (tabel 13). Alleen het verschil in pariteit was statistisch significant.

Tabel 13: Borst- en kunstgevoede kinderen op de leeftijd van zes maanden naar gemiddeld geboortegewicht (gram), gemiddelde leeftijd (jaar), pariteit, sociaal-economische status (SES) en etniciteit van de moeder, en werk van de moeder (%).

	borstvoeding n=21 %n	kunstvoeding n=87 %n
Geboortegewicht	3843	3410
Leeftijd moeder	32	31
Pariteit		
eerste kind	19	52
anders	81	48
SES		
hoog	43	23
midden	19	16
laag	38	61
Etniciteit moeder		
Nederlands	95	93
anders	5	7
Werk buitenshuis	38	52

Moeders met een kind van zes maanden die geen borstvoeding (meer) gaven, melden vaker als voedingsprobleem 'te weinig melk' dan moeders die wel borstvoeding gaven ($p < 0,05$) (tabel 14).

Tabel 14: Voeding op de leeftijd van zes maanden naar het voedingsprobleem 'te weinig melk' en naar pariteit van de moeder

	borstvoeding n=21 %n	kunstvoeding n=87 %n
'Te weinig melk'	14	39

4.5 Werken buitenshuis

4.5.1 Intentie tot werken van moeders met een kind van één maand

Van de moeders met een kind van één maand ($n=83$) had 65% gewerkt tijdens de zwangerschap en 35% niet. Het gemiddeld aantal werkuren per week in de werkende groep bedroeg 25,8 met een spreiding van 1 tot 50 uur per week. Van de moeders die werkten in de zwangerschap ($n=54$) had

slechts 42% onveranderd gewerkt tot aan het officiële zwangerschapsverlof, 19% had het aantal werkuren onder invloed van de zwangerschap teruggebracht en 39% had vanwege de zwangerschap eerder moeten stoppen met werken.

Van de moeders van zuigelingen van één maand (n=83) had 55% het plan weer buitenshuis te gaan werken, 8% twijfelde nog, 33% van de moeders wilde niet gaan werken en 4% van de moeders heeft deze vraag niet beantwoord.

Voor 41 kinderen was al kinderopvang geregeld: oppas thuis (44%), kind naar een oppas toe (20%), kinderdagverblijf (7%) of anders (10%). Van 19% was het onbekend waaruit de kinderopvang zal bestaan.

Van de moeders met een kind van één maand die borstvoeding gaven (n=53) is het percentage moeders die gaan werken of erover twijfelen 74, terwijl van de moeders die kunstvoeding gaven (n=27) 52% gaat werken of twijfelt. De moeders die wilden gaan werken of erover twijfelden, hadden een hogere sociaal-economische status dan de moeders die niet wilden gaan werken ($p < 0,001$). Van de 53 moeders met een intentie of twijfel om weer te gaan werken gaven 39 moeders borstvoeding. Zeven moeders zouden gaan stoppen met de borstvoeding als zij gingen werken en de overige 32 moeders wilden borstvoeding combineren met het werken. Vijftien moeders waren van plan om buiten werktijden zelf te blijven voeden en op werktijden kunstvoeding te laten geven, vijf moeders wilden tijdens werktijden borstvoeding afkolven, twee moeders zouden doorgaan met zelf voeden en tien moeders hadden nog niet besloten hoe zij borstvoeding met werk willen combineren.

Van de moeders die borstvoeding met werk wilden combineren (n=32), waren 13 moeders op de hoogte van het bestaan van wettelijke regels hierover, 16 moeders niet en 3 moeders hebben niet geantwoord. Vier van de 13 moeders had afspraken met haar werkgever gemaakt. Van de 16 moeders die niet bekend waren met de wettelijke regels hebben 2 moeders afspraken met de werkgever gemaakt met betrekking tot borstvoeding en werk.

4.5.2 Buitenshuis werkende moeders met een kind van drie maanden.

Van de 109 vrouwen met een kind van drie maanden werkte 28%, 18% had de intentie om te gaan werken en 54% werkte niet. De werkende moeders en de moeders die erover twijfelden, hadden

een hogere sociaal-economische status dan de niet-werkende moeders ($p < 0,01$). Van de 109 moeders had 12% na de bevalling gewerkt, maar is weer gestopt met werken. Bij deze laatste groep moeders ($n=13$) speelde bij 2 moeders de melkvoeding een rol bij de beslissing om met werken te stoppen. De redenen om met het werk te stoppen van de overige moeders zijn onbekend. Bij 2 van de 31 werkende moeders waren de werktijden veranderd en bij 1 moeder had de voeding van het kind een rol hierbij gespeeld.

De werkende moeders ($n=31$) werkten gemiddeld 19,5 uur per week, met een spreiding van 5 tot 40 uur. Van de 31 werkende moeders gaf 39% borstvoeding. Er was geen significant verschil tussen meer of minder dan 20 uur per week werken en het type melkvoeding.

Van de werkende moeders die borstvoeding gaven ($n=12$), gaven er 4 kunstvoeding tijdens werktijden en 8 moeders voedden zelf of kolfden moedermelk af tijdens werktijd. Drie moeders hadden hun kind op het werk, drie moeders kolfden tijdens werktijden moedermelk af, één moeder ging naar huis of oppas om haar kind te voeden en één kind werd naar de moeder op het werk gebracht. Er is de moeders gevraagd naar de tijd, de steun van collega's en de medewerking van de werkgever met betrekking tot dit voeden tijdens werktijden. Drie moeders vonden dit onvoldoende. Ook konden twee van de vrouwen die de borstvoeding afkolven, niet altijd ongestoord kolven.

4.5.3 Buitenshuis werkende moeders met een kind van zes maanden

Van de 108 vrouwen met een kind van zes maanden werkte 49%, 7% was van plan om te gaan werken maar nog niet begonnen en 44% werkte niet. De moeders die werkten of erover twijfelden, hadden een hogere sociaal-economische status dan moeders die niet werkten ($p < 0,001$). Van de werkende moeders veranderden 6 vrouwen hun werktijden en 1 moeder deed dit in verband met de voeding van haar kind. Van de moeders die niet werkten ($n=47$), zijn 5 moeders gestopt met werken toen het kind tussen drie en zes maanden oud was. Bij 1 moeder was de voeding van het kind de reden om met werken te stoppen.

De vrouwen met werk buitenshuis ($n=53$), werkten gemiddeld 21,4 uur per week met een spreiding van 1 tot 60 uur per week.

Van de werkende moeders gaven 7 moeders borstvoeding aan het zes maanden oude kind. Er was geen verschil tussen type melkvoeding en meer of minder dan 20 uur per week werken.

Van de werkende moeders die borstvoeding gaven (n=7), gaven 2 moeders borstvoeding buiten werktijd en vijf moeders voedden of kolfden tijdens werktijden. Twee moeders hadden het kind op het werk, twee moeders gingen naar het kind om het te voeden en één moeder kolfd de borstvoeding op het werk af. Eén keer vond een moeder dat zij te weinig tijd kreeg, twee moeders noemden de steun van collega's onvoldoende en drie moeders vonden dat zij nauwelijks medewerking van de werkgever kregen. De moeder die borstvoeding afkolfd, werd wel eens gestoord tijdens het kolven.

Op de leeftijd van drie maanden leek er geen verschil te bestaan in type melkvoeding in relatie tot het wel of niet werken van de moeder. Op de leeftijd van zes maanden gaven werkende moeders veel minder vaak borstvoeding dan moeders die niet werkten (tabel 15). Dit verschil is niet statistisch significant.

Tabel 15: Type melkvoeding van drie en zes maanden oude kinderen naar wel of niet werken van de moeder

	3 maanden werk		6 maanden werk	
	wel n=31 %n	geen n=78 %n	wel n=53 %n	geen n=55 %n
Borstvoeding	39	37	13	25
Kunstvoeding	61	63	87	75

Het totale percentage moeders dat borstvoeding gaf was op de leeftijd van 6 maanden lager dan op de leeftijd van 3 maanden, maar vooral bij de moeders die (inmiddels weer) werkten. Het percentage moeders met een kind van drie maanden dat werk met borstvoeding combineerde was 12%, het percentage moeders met een kind van zes maanden dat werk met borstvoeding combineerde was 7% (tabel 16).

Tabel 16: Aantal moeders dat borstvoeding geeft, werkt en dit beide combineert naar leeftijd van het kind

	3 maanden n=109	6 maanden n=108
Borstvoeding gevend	41	21
Werkende moeders	31	53
Combinatie borstvoeding en werk	12	7
Voeden of kolven tijdens werkuren	8	5

5. DISCUSSIE

De respons in de drie groepen is redelijk tot goed te noemen, maar lager dan gebruikelijk in de jeugdgezondheidszorg. Na de sluitingsdatum ontvingen wij nog 21 vragenlijsten. Met deze nagekomen vragenlijsten komt de totale respons op 84%. Dit is lager dan in het onderzoek Sociaal Medisch Onderzoek Consultatiebureau Kinderen (SMOCK) dat ook plaatsvond op consultatiebureaus (1993) en waar de respons 90% bedroeg. Het is mogelijk dat de vakantieperiode waarin het onderzoek plaatsvond mede deze lagere respons veroorzaakt heeft.

De sociaal-economische status van de moeders en de gemiddelde leeftijd van de moeders in het onderhavige onderzoek is hoger dan die in het SMOCK-onderzoek. Pariteit en etniciteit van de moeders is soortgelijk aan het SMOCK-onderzoek. Als totaal is de huidige steekproef niet representatief voor Nederland.

De ontwikkelde vragenlijst bleek een aantal onvolkomenheden te bevatten. Een aantal vragen bleken voor de beantwoorders voor meerdere uitleg vatbaar hetgeen geleid heeft tot inconsequent invullen. Bij de stellingen omtrent zuigelingenvoeding bleek niet duidelijk te zijn dat alle ouders deze vragen moesten beantwoorden. Daardoor heeft een aantal ouders stellingen overgeslagen. Doorverwijzingen naar volgende vragen zijn niet steeds eenduidig gegeven. Bij een kwart van de vragenlijsten voor de leeftijd van drie maanden is ten onrechte gevraagd naar het gewicht van het kind op de leeftijd van zes maanden. Veel ouders merkten bij deze vraag terecht op dat hun kind nog niet zo oud was.

Bij de verwerking van de gegevens bleken vragen, die uit vele items bestaan, moeilijk te verwerken tot een variabele. Vooral voor de stellingen omtrent zuigelingenvoeding gold dit.

Alleen aan de werkende moeders is gevraagd naar mogelijkheden voor borstvoeden of afkolven onder werktijd. Een mogelijke vertekening van de voorzieningen op het werk is daardoor niet uit te sluiten, de keuze van moeders die niet werken kan mede ingegeven zijn door afwezigheid van voedings- en kolmogelijkheden. Op deze onderdelen dient de vragenlijst aangepast te worden.

De resultaten van dit vooronderzoek moeten, gezien de kleine aantallen ondervraagde ouders, als indicatief worden gezien en niet als representatief.

Direct na de geboorte kreeg 65% van de 83 kinderen borstvoeding, op de leeftijd van drie maanden was dat 38% van de 109 kinderen en 19% van de 108 kinderen van zes maanden kregen borstvoeding. Geurts (1993) vermeldt voor kinderen die geboren zijn in 1992 dat 71,8% van hen direct na de geboorte geheel of gedeeltelijk borstvoeding krijgt, op de leeftijd van drie maanden is het percentage 43,6 en op de leeftijd van zes maanden krijgt 29,2% van de kinderen borstvoeding. Ons

onderzoek laat een daling zien van het percentage kinderen dat borstvoeding krijgt op deze leeftijden ten opzichte van Geurts.

De keuze voor borst- of kunstvoeding direct na de geboorte lijkt gerelateerd te zijn aan de aard van de verloskundige hulp. Kinderen die thuis of poliklinisch (onder leiding van een verloskundige of huisarts) geboren zijn, kregen vaker borstvoeding dan kinderen die onder leiding van een gynaecoloog geboren zijn. Dit is waarschijnlijk het gevolg van "selectie door indicatie": de laatste kinderen hebben vaker gezondheidsproblemen die de medische indicatie vormen voor specialistische begeleiding van zwangerschap en/of baring, en kinderen met gezondheidsproblemen na de geboorte starten minder vaak met borstvoeding dan gezonde kinderen. In ons onderzoek zijn drie kinderen die als eerste voeding kunstvoeding kregen en pas daarna met borstvoeding gestart zijn. Zij kregen hun eerste keer borstvoeding meer dan 12 uur na de geboorte. Uit het onderzoek van Wichelow (1982) wordt duidelijk dat de periode waarin borstvoeding gegeven wordt, langer is bij kinderen die binnen twee uur na de geboorte aan de borst worden aangelegd dan bij kinderen die later voor de eerste keer borstvoeding kregen. Deze gegevens zijn in het huidige onderzoek niet vastgelegd.

Het type melkvoeding dat in de eerste levensmaand gegeven wordt, blijkt vaker borstvoeding te zijn als de ouders positief denken over borstvoeding, als de moeder gemotiveerd is om tijd te steken in de borstvoeding en als de moeder minder voedingsproblemen bij het kind heeft ervaren. Sjölin vond in 1977 is dat moeders die een langere tijd borstvoeding geven vaker positieve gedachten ten aanzien van borstvoeding hebben.

Op de leeftijd van drie maanden blijkt de steun van de partner van belang voor de borstvoedende moeder. Dit is in overeenstemming met Baranowski (1983) die schrijft dat de keuze voor het geven van borstvoeding al voor de geboorte gemaakt is en dat deze keuze het meest bepaald wordt door bekenden van de moeder en wel met name door de partner.

In deze leeftijdsgroep wordt een positief verband gevonden tussen de sociaal-economische status van de moeder en het geven van borstvoeding. Moeders die lange tijd borstvoeding geven, hebben een hogere sociaal-economische status dan moeders die een kortere periode zelf voeden (Feinstein, 1986; Brimblecombe, 1977).

De kans dat een kind borstvoeding krijgt, is groter als de moeder al aan een eerder kind borstvoeding gegeven heeft (Brimblecombe, 1983). Uit onze gegevens blijkt dat kinderen die op de leeftijd van zes maanden nog borstvoeding krijgen vaker tweede of latere kinderen zijn dan eerste kinde-

ren. Wij concluderen daaruit dat de kans dat een kind een lange periode borstvoeding krijgt, groter is als de moeder al kinderen heeft.

Moeders met een kind van zes maanden die geen borstvoeding (meer) gaven, meldden vaker als voedingsprobleem 'te weinig melk' dan moeders die borstvoeding gaven. Uit de praktijk is bekend dat problemen met de borstvoeding vaak voorkomen, maar dat het desondanks meestal lukt om door te gaan (Feinstein, 1986; Verronen, 1982; Wichelow, 1982).

Een minderheid van de moeders in het huidige onderzoek die werk buitenshuis met het geven van borstvoeding combineerden, liet het kind tijdens het werk kunstvoeding geven. Van de 53 kinderen van zes maanden met een werkende moeder kregen 7 kinderen borstvoeding, waarvan 5 kinderen ook tijdens werktijd van de moeder borstvoeding kreeg. De gedachte dringt zich op dat slechts de zeer gemotiveerde moeders lange tijd werk met borstvoeding kunnen combineren. In een studie van de Nederlandse situatie in 1986 met betrekking tot de combinatie van werk en borstvoeding (Van Kooten, 1990) werd vermeld dat 27% van de werkende moeders met de borstvoeding stopte voordat ze gingen werken. Tevens werd vermeld dat 47% van de werkende vrouwen met een kind jonger dan één jaar ooit werk met borstvoeding had gecombineerd. In ons onderzoek blijkt dat 39% van de werkende moeders met een kind van drie maanden werk met borstvoeding combineerde en slechts 13% van de vrouwen met een kind van zes maanden. Zelf voeden tijdens werktijd of afkolven van moedermelk deed 26% van alle werkende moeders met een kind van drie maanden (n=31) en 9% van alle werkende moeders met een kind van zes maanden (n=53). Deze percentages lijken lager dan die van Van Kooten. Deze percentages zijn niet met elkaar vergelijkbaar, omdat ons onderzoek een dwarsonderzoek is, bestaande uit drie verschillende groepen. Het blijft onbekend hoeveel van de werkende vrouwen uit het onderhavige onderzoek ooit werk met borstvoeding heeft gecombineerd of heeft willen combineren. Meer zekerheid hierover is te verkrijgen door het hoofdonderzoek longitudinaal op te zetten met een groter aantal kinderen.

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De opzet van het onderhavige onderzoek was een vragenlijst te ontwikkelen waarmee inzicht wordt verkregen in de redenen van wel of geen borstvoeding geven of hiermee te stoppen. De vragenlijst is ingevuld door 78% van de benaderde populatie. Dit is een relatief lage respons voor een onderzoek in de jeugdgezondheidszorg, maar de onderzoeksperiode (zomervakantie) is hier mogelijk debet aan.

De vragenlijst behoeft verbeteringen ten aanzien van de doorverwijzingen tussen de vragen en van de formulering van enkele vragen. De resultaten van deze studie hebben een beperkte waarde omdat de onderzoeksgroep relatief klein was en niet representatief voor Nederland.

In de huidige onderzoeksgroep kreeg van de kinderen van één maand oud 65% borstvoeding, van drie maanden oude kinderen 38% en van zes maanden oude kinderen nog maar 19%. Hogere socio-economische status en de opvattingen van de ouders over het nut van borstvoeding hangen positief samen met het percentage borstgevoede kinderen, evenals een relatief hoog geboortegewicht en goede gezondheidstoestand van het kind na de geboorte, en het feit of het kind een tweede of volgend kind is.

Van de werkende vrouwen die hun werk na zwangerschaps- en kraamverlof wilden hervatten gaf het merendeel (75%) borstvoeding, maar slechts een klein deel lijkt dat lange tijd vol te kunnen houden.

Van de moeders met een kind van één maand die erover dachten om borstvoeding met werken te gaan combineren was minder dan de helft op de hoogte van wettelijke bepalingen met betrekking tot het zelf voeden of het afkolven tijdens werktijd. Een enkeling had met de werkgever afspraken gemaakt over het voeden of kolven tijdens werktijd.

Bijna alle moeders met een kind van drie of zes maanden die borstvoeding met werk combineerden, gaven tijdens de werktijden zelf voeding of kolfden borstvoeding af. Velen waren ontevreden over de beschikbare tijd en privacy en vonden dat zij onvoldoende medewerking kregen van collega's of werkgever.

Doordat deze resultaten een voor-onderzoek betreffen met kleine aantallen vrouwen in de onderzoeksgroep zijn de resultaten van beperkte waarde. Wel valt op dat de combinatie van werk en borstvoeding zeker niet "natuurlijk" is: werk lijkt een belemmerende factor bij het (langdurig) geven van borstvoeding. Aangezien uit recent onderzoek steeds weer blijkt dat borstvoeding voordelen biedt boven kunstvoeding is nader onderzoek naar de belemmeringen voor borstvoeding in de

werksituatie en mogelijkheden om deze belemmeringen op te heffen dringend nodig. De ontwikkelde vragenlijst is na enige aanpassing en aanvulling, goed te gebruiken voor dergelijk onderzoek. De voorkeur zou dan uitgaan naar een onderzoeksopzet, ingebed in een systeem van "peilingen jeugdgezondheidszorg 0-4 jaar" zoals gebruikt voor het SMOCK-onderzoek, waarbij een grotere groep vrouwen en kinderen longitudinaal wordt onderzocht, zodat elke vrouw de vragenlijst enkele malen invult bij toenemende leeftijd van het kind. Hierdoor kan enerzijds de frequentie van borstvoeding en andere factoren per leeftijdsgroep van de kinderen worden vastgesteld, en kan anderzijds ook het verloop van de soort zuigelingenvoeding in de tijd worden nagegaan evenals de belemmerende factoren die daarop van invloed zijn, met name in de werksituatie.

Vergroten van de mogelijkheden tot continueren van borstvoeding na werkhervatting zal de arbeidsparticipatie van vrouwen met kinderen bevorderen, en de gezondheid van deze kinderen ten goede komen.

LITERATUUR

BARANOWSKI T, BEE DE, RASSIN DK, et al. Social support, social influence, ethnicity and the breastfeeding decision. *Soc Sci Med* 1983;17:1599-1611.

BOGAARD CJM van den. Beschermt borstvoeding tegen ziekte? Een onderzoek in vier huisarts praktijken naar beschermende effecten van borstvoeding. Proefschrift Katholieke Universiteit Nijmegen, 1990.

BURGMEIJER RJF, rapp. Jaarrapportage Ouder- en Kindzorg 0 - schoolgaand 1990/1991. Bunnik: Landelijke vereniging voor Thuiszorg, 1993.

DUNCAN B, EY J, HOLBERG CJ, et al. Exclusive breastfeeding. *Arch Dis Child* 1990;91:867-72.

EKWO EE, DUSDIEKER L, BOOTH B. Psychological factors influencing the duration of breast feeding by primigravidas. *Acta Paed Scand* 1984;73:241-7.

EMERY JL, SCHOLEY S, TAYLOR EM. Decline in breastfeeding. *Arch Dis Child* 1990;65:369-72.

FEINSTEIN JM, BERKELHAMER JE, GRUSZKA ME, et al. Factors related to early termination of breast-feeding in an urban population. *Pediatr* 1986;78:210-5.

FORD RPK, TAYLOR BJ, MITCHELL EA, et al. Breast-feeding and the risk of sudden infant death syndrome. *Int J Epid* 1993;22:885-90.

GEURTS JJM. Borstvoeding in Nederland. *Maandber Gezondheidszorg (CBS)* 1993;9:4-24.

GEURTS JJM. Gezondheidsenquêtes. Borstvoeding in Nederland. *CBS Maandber Gezondheidsstat* 1993;12:1-24.

HERNGREEN WP, REERINK JD. Sociaal Medisch Onderzoek Consultatiebureau Kinderen: epidemiologisch onderzoek in de jeugdgezondheidszorg. Proefschrift Rijksuniversiteit Leiden, 1993.

JONGE GA de. Het geven van borstvoeding is afgenomen. Tijdschr Jeugdgezondheidsz 1993;25:44-5.

KEARNEY MH, CRONENWETT L. Breastfeeding and employment. J Obstet Gynecol Neonatal Nurs 1991;20:471-80.

KOOTEN E van. Borstvoeding en werken. Tijdschr Jeugdgezondheidsz 1990;22(6):83-6.

LA LECHE LEAQUE NEDERLAND, VERENIGING BORSTVOEDING NATUURLIJK. Het GHI-bulletin 'Zuigelingenvoeding' en het geven van borstvoeding. Nota van de medische adviescolleges. Tijdschr Jeugdgezondheidsz 1992;24:67-9.

LANTING CI, FIDLER V, HUISMAN M, et al. Neurological differences between 9-year-old children fed breast-milk as babies. Lancet 1994;344:1319-22.

LIEM AKD, JONG AJPM de, MARSMAN JA, et al. Bestrijdingsmiddelen en industriële contaminanten in moedermelk (deelrapport 1): poly-gechloreerde bifenylen, dibenzo-p-dioxinen en dibenzofuranen. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne, 1989.

LITTMAN H, MEDENDORP SV, GOLDFARB J. The decision to breastfeed: the importance of father's approval. Clin Pediatr 1994;33:214-9.

LOUGHLIN HH, CLAPP-CHANNING NE, GEHLBACH SH, et al. Early termination of breastfeeding: identifying those at risk. Pediatr 1985;75:508-13.

MARTINEZ GA, KREIGER FW. 1984 Milk feeding patterns in the United States. Pediatrics 1985;76:1004-8.

RIORDAN J, COUNTRYMAN BA. Type of milk feeding during acute diarrhoea and the risk of persistent diarrhoea: a case control study. Acta Paed Scand 1992;381:93-7.

RYAN AS, MARTINEZ GA. Breast-feeding and the working mother: a profile. Pediatr 1989;83(4):524-31.

SJOLIN S, HOFVANDER Y, HILLERVIK C. Factors related to early termination of breast feeding. *Acta Paed Scand* 1977;66:505-11.

STAHLBERG M-R. Breast-feeding and social factors. *Acta Paed Scand* 1985;74:36-9.

VERRONEN P. Breast feeding: reasons for giving up and transient lactational crises. *Acta Paed Scand* 1982;71:447-50.

WICHELOW MJ. Factors associated with the duration of breast feeding in a privileged society. *Early Hum Develop* 1982;7:273-80.

WILDSCHUT HIJ. Borstvoeding, de beste start. *Tijdschr Jeudgezondheidsz* 1994;26(1):7-9.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1	Melkvoeding zuigeling - maand 1	31
BIJLAGE 2	Melkvoeding zuigeling - maand 3	51
BIJLAGE 3	Melkvoeding zuigeling - maand 6	65

BIJLAGE 1

Melkvoeding zuigeling - maand 1

Vragenlijst

TNO-Gezondheidsonderzoek

Nederlands Instituut voor
Praeventieve Gezondheidszorg TNO

Wassenaarseweg 56
2333 AL Leiden
Postbus 124
2300 AC Leiden

Fax 071 - 17 63 82
Telefoon 071 - 18 11 81

■■■ MELKVOEDING ZUIGELING

maand 1

Mei 1994

TNO PREVENTIE EN GEZONDHEID

vragenlijst melkvoeding zuigeling

maand 1

- Deze vragenlijst gaat over de melkvoeding van uw baby op de leeftijd van ongeveer 1 maand. Onder melkvoeding wordt verstaan borstvoeding en flesvoeding. Bij flesvoeding gaat het meestal om 'kunstvoeding', dus voeding die u zelf aanmaakt van melkpoeder, koemelk of sojamelk. Ook worden vragen gesteld over uw werk.
- Hoe vult u deze vragenlijst in?
De meeste vragen kunt u beantwoorden door één hokje aan te kruisen achter het antwoord dat het beste bij u past.
Bij sommige vragen is meer dan één antwoord van toepassing. Dit wordt bij de vraag aangegeven. Let dus goed op of één antwoord of meerdere antwoorden mogelijk zijn.
- Wanneer u zich vergist heeft, kunt u als volgt verbeteren: **VOORBEELD**

Wat was de eerste voeding die uw baby *na de geboorte* heeft gekregen? [glucosewater is geen voeding]

borstvoeding	[]
moedermelk uit de fles	☒
kunstvoeding uit de fles	☒
moedermelk via sonde	[]
kunstvoeding via sonde	[]
anders: _____	[]

- Een aantal vragen gaat over uw *mening of ervaring*. Bijvoorbeeld: **VOORBEELD**

	hele- maal eens	eens	eens noch oneens	oneens	helemaal oneens
borstvoeding is gezonder voor een baby	[]	☒	[]	[]	[]
borstvoeding geeft een prettig gevoel	[]	[]	☒	[]	[]

Het antwoord op zo'n vraag kan niet goed of fout zijn. Het gaat erom dat u aangeeft of u het met deze uitspraken eens of oneens bent. Denk dus niet te lang na, maar kruis aan wat het eerste bij u opkomt. Dat is meestal het juiste antwoord!

- Deze vragenlijst telt 15 pagina's. Het invullen duurt ongeveer een half uur.

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 1

PNR

ALGEMEEN

- 1 Datum waarop u deze vragenlijst invult [dag, maand, jaar invullen] _____
- 2 Wat is de geboortedatum van uw baby? [dag, maand, jaar invullen] _____
- 3 Wat is het geslacht van uw baby? jongen
meisje

ZWANGERSCHAP, BEVALLING, KRAAMPRIODE EN GEGEVENS VAN UW KIND

4 Zwangerschap.

- 4a Na hoeveel weken zwangerschap is uw kind geboren? _____ weken
[Afronden op hele weken, bijvoorbeeld:
40 weken en 6 dagen = 40 weken]
- 4b Hoe was uw gezondheid tijdens de zwangerschap?
- goed
redelijk
matig
slecht
- 4c Hebt u gerookt tijdens de zwangerschap? nee
ja →
- hoe lang hebt u gerookt in de zwangerschap?
- alleen eerste 3 maanden
langer dan 3 maanden

5 Bevalling.

- 5a Op welke wijze is uw baby geboren?
- 'spontaan', al dan niet na een infuus
tang- of vacuüm-verlossing [kunstverlossing]
keizersnede

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 2

5b Waar heeft de bevalling plaatsgevonden?

- thuis
- poliklinisch [in het ziekenhuis met ontslag binnen 24 uur]
- in het ziekenhuis
- anders: _____

6 Kraamperiode.

6a Waar hebt u de kraamperiode doorgebracht?

- thuis
- ziekenhuis ->
- anders: _____

-> Hoeveel dagen hebt u na de bevalling
in het ziekenhuis doorgebracht? [dag van de bevalling meetellen] _____ dagen

6b Welke kraamzorg hebt u de eerste 8 dagen na de bevalling thuis gekregen? [meerdere antwoorden mogelijk]

- kraamverzorgster van een kraamcentrum - hele dag
- kraamverzorgster van een kraamcentrum - enkele uren per dag
- particuliere hulp, bijv. van een uitzendbureau
- familie [moeder, zuster]
- vriendin, buurvrouw, kennis
- echtgenoot / partner
- anders: _____

7 Gegevens van uw kind.

7a Wat was het *geboortegewicht* van uw baby? [a.u.b. invullen in grammen] |_|_|_|_| gram7b Wat was het *gewicht* van uw baby toen u op de leeftijd van \pm 1 maand het consultatiebureau bezocht? [a.u.b. invullen in grammen] |_|_|_|_| gram

datum van het bezoek aan het bureau [dag, maand, jaar invullen] _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 3

7c Hoe was de gezondheid van uw baby meteen na de geboorte?

- goed - er waren geen problemen
- redelijk goed [er waren wat kleine problemen]
- niet zo goed - er waren problemen

7d Hoe was de gezondheid van uw baby in de eerste week na de geboorte?

- goed - er waren geen problemen
- redelijk goed [er waren wat kleine problemen]
- niet zo goed - er waren problemen

7e Is uw baby na de geboorte

- op de kinderafdeling opgenomen geweest?
- nee
- ja ->

-> hoeveel dagen heeft die opname geduurd? _____ dagen

VOEDING

De volgende vragen gaan over de voeding van uw baby. Dit kan borstvoeding of flesvoeding zijn, bijvoorbeeld Almiron, Frisolac e.d. Ook is het mogelijk dat u uw baby borstvoeding en flesvoeding ['gemengde voeding'] geeft of hebt gegeven. Het kan zijn dat uw baby tijdelijk moedermelk uit de fles of via een sonde [buisje naar de maag] kreeg, bijvoorbeeld omdat hij/zij in de couveuse lag of omdat het ziek was.

In dat geval spreken wij ook van 'borstvoeding', omdat uw baby moedermelk kreeg. Eerst vragen wij u wat de voeding was waarmee u begonnen bent direct na de geboorte en in de periode tussen de geboorte en het moment waarop u deze vragenlijst invult. Daarna is er een aantal vragen over uw mening over borst- of kunstvoeding.

8a Wat was de eerste voeding die uw baby na de geboorte heeft gekregen? [glucosewater is geen voeding]

- borstvoeding
- moedermelk uit de fles
- kunstvoeding uit de fles
- moedermelk via sonde
- kunstvoeding via sonde
- anders: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 4

8b Hoe lang na de geboorte gaf u uw baby de eerste keer borstvoeding?

- niet van toepassing, ik ben niet met borstvoeding begonnen
- binnen een half uur na de geboorte
- tussen een ½ en 1 uur na de geboorte
- tussen 1 en 2 uur na de geboorte
- tussen 2 en 3 uur na de geboorte
- tussen 3 en 6 uur na de geboorte
- tussen 6 en 12 uur na de geboorte
- langer dan 12 uur na de geboorte

9a Wat is de voeding die u op dit moment geeft? [meerdere antwoorden mogelijk]

- uitsluitend borstvoeding
- moedermelk uit de fles
- uitsluitend kunstvoeding
- borstvoeding en fles [moedermelk en kunstvoeding]
- anders: _____

9b Hoe vaak per dag voedt u uw baby op dit moment?

Toelichting: in de kolom onder borstvoeding en onder flesvoeding kunt u aankruisen hoe vaak per dag uw baby op dit moment gevoed wordt. Krijgt uw baby bijvoorbeeld 3 maal per dag flesvoeding en

4 maal per dag borstvoeding, dan kruist u dit aan onder 'borstvoeding' 3 maal per dag en onder 'flesvoeding' 4 maal per dag.

	borstvoeding	flesvoeding
1 maal per dag	☐	☐
2 maal per dag	☐	☐
3 maal per dag	☐	☐
4 maal per dag	☐	☐
5 maal per dag	☐	☐
6 maal per dag of meer	☐	☐

10 Hoe lang denkt u met de borstvoeding te kunnen doorgaan, al dan niet gecombineerd met flesvoeding?

- niet van toepassing, ik geef geen borstvoeding
- maximaal 6 weken
- maximaal 3 maanden
- maximaal 6 maanden
- langer dan 6 maanden
- weet ik nog niet

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 5

Vraag 11 en 12 alleen invullen als u *geen borstvoeding geeft of gestopt bent met borstvoeding*. Indien u nu nog borstvoeding geeft kunt u deze vragen dus overslaan en doorgaan met vraag 13.

11 Stoppen met borstvoeding of geen borstvoeding.

Toelichting: het kan zijn dat u met borstvoeding bent begonnen, maar daarmee na korte tijd bent gestopt. Ook kan het zijn dat u uw baby helemaal geen borstvoeding hebt gegeven. Hieronder staat een lijst met redenen of oorzaken die moeders vaak noemen om geen

borstvoeding te geven of om kort na de geboorte met borstvoeding te stoppen. Deze redenen kunnen ook voor u gelden.

Wilt u achter elke reden aankruisen of deze voor u geldt of niet geldt? Denk niet te lang na, maar kruis aan wat het eerste bij u opkomt.

	geldt helemaal voor mij	geldt een beetje voor mij	geldt niet voor mij
ik had geen zin borstvoeding te geven	[]	[]	[]
de borstvoeding van een vorig kind ging niet goed	[]	[]	[]
mijn baby was te vroeg geboren	[]	[]	[]
mijn baby had een laag geboortegewicht	[]	[]	[]
ziekte van mijn baby	[]	[]	[]
mijn baby wilde niet drinken	[]	[]	[]
mijn baby groeide te langzaam	[]	[]	[]
mijn baby had te veel voedingen nodig	[]	[]	[]
mijn baby was hongerig na elke voeding	[]	[]	[]
mijn baby had vaak krampjes	[]	[]	[]
mijn baby spuugde vaak	[]	[]	[]
mijn andere kinderen vroegen te veel aandacht	[]	[]	[]
mijn man / partner vond het niet prettig	[]	[]	[]
ik had niet genoeg melk	[]	[]	[]
ik vond zelf voeden te vermoeiend	[]	[]	[]
ik kreeg pijnlijke tepels of borstontsteking	[]	[]	[]
ik had last van lekkende borsten	[]	[]	[]
ik had pijnlijke borsten	[]	[]	[]
ik kon niet genoeg aandacht aan de voeding geven	[]	[]	[]
ik was ziek	[]	[]	[]
ik gebruikte medicijnen	[]	[]	[]
ik vond de nachtvoedingen te vermoeiend	[]	[]	[]
het kolven is mislukt	[]	[]	[]
zelf voeden gaf veel onrust in mijn gezin	[]	[]	[]
door ziekte in het gezin kon ik niet zelf voeden	[]	[]	[]

andere reden: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 6

12 Wie van de volgende personen gaf u het advies om *geen* borstvoeding te geven of om te *stoppen* met borstvoeding?

geen advies gevraagd of gekregen	[]
verloskundige	[]
arts	[]
verpleegkundige	[]
kraamverzorgster	[]
echtgenoot / partner	[]

Ander, namelijk: _____

Waarom werd u aangeraden geen borstvoeding te geven of om te stoppen?: _____

Alle moeders

13 De volgende vragen gaan over voorlichting, kennis en ervaring in verband met voeding van baby's.

13a Hebt u vroeger zelf borstvoeding gekregen?

ja	[]
nee	[]
weet ik niet	[]

13b Hebt u een of meer voorgaande kinderen minimaal 1 week borstvoeding gegeven?

ja	[]
nee	[]
niet van toepassing	[]

13c Hebt u bij familie of vrienden iemand borstvoeding zien geven?

vaak	[]
een enkele keer	[]
nooit	[]

13d Van wie of waaruit hebt u informatie over de voeding van uw baby gekregen? [meerdere antwoorden mogelijk]

moeder / zuster	[]
vriendin	[]
[huis-]arts	[]
verloskundige	[]
kraamverzorgster	[]
[wijk-]verpleegkundige	[]
bijeenkomsten van Vereniging Borstvoeding Natuurlijk; La Leche League	[]
folders [Vereniging Borstvoeding Natuurlijk of La Leche League]	[]
informatie-telefoon [Vereniging Borstvoeding Natuurlijk of La Leche League]	[]

anders: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 7

- 14 Vrouwen kunnen heel verschillend denken over borstvoeding. Wilt u van de volgende uitspraken over borstvoeding aangeven of u het daarmee helemaal eens, eens, eens noch oneens, oneens of helemaal oneens bent? Denk niet te lang na, maar kruis aan wat het eerste bij u opkomt.

	hele- maal eens	eens	eens noch oneens	oneens	helemaal oneens
borstvoeding is gezonder voor een baby	☐	☐	☐	☐	☐
borstvoeding geeft een prettig gevoel	☐	☐	☐	☐	☐
borstvoeding is natuurlijk	☐	☐	☐	☐	☐
borstvoeding is goedkoop	☐	☐	☐	☐	☐
borstvoeding is gemakkelijker dan flesvoeding	☐	☐	☐	☐	☐
borstvoeding kost meer tijd dan flesvoeding	☐	☐	☐	☐	☐
borstvoeding is slecht voor je figuur	☐	☐	☐	☐	☐
ik heb het geduld om borstvoeding te geven	☐	☐	☐	☐	☐
ik heb genoeg voeding voor mijn kind	☐	☐	☐	☐	☐
met borstvoeding ben je minder aan huis gebonden	☐	☐	☐	☐	☐
voeding met de fles is prettig voor de vader	☐	☐	☐	☐	☐
borstvoeding is niet te combineren met werk of een baan	☐	☐	☐	☐	☐
de mensen die ik ken vinden dat je borstvoeding moet geven	☐	☐	☐	☐	☐
wanneer ik borstvoeding geef ga ik het liefst apart zitten	☐	☐	☐	☐	☐
andere mensen vinden het niet prettig als ik mijn baby in hun bijzijn borstvoeding geef	☐	☐	☐	☐	☐

- 15a Welke voeding geven de meeste moeders die u kent aan hun baby in de eerste weken? [één antwoord aankruisen]

de meeste moeders die ik ken, geven	
borstvoeding	☐
kunstvoeding	☐
borstvoeding en kunstvoeding [gecombineerde voeding]	☐
weet ik niet	☐

- 15b Hoe lang geven de meeste moeders die u kent borstvoeding [of borstvoeding gecombineerd met kunstvoeding]?

de meeste moeders die ik ken, geven	
korter dan 6 weken borstvoeding	☐
langer dan 6 weken, maar korter dan 3 maanden borstvoeding	☐
langer dan 3 maanden borstvoeding	☐
weet ik niet	☐

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 8

- 16 Wat vindt u van het advies van de volgende personen [belangrijk of onbelangrijk] als het om de keuze tussen borstvoeding en flesvoeding gaat?

	heel belangrijk	minder belangrijk	onbe- langrijk
echtgenoot / partner	[]	[]	[]
moeder / zuster / ander familielid	[]	[]	[]
vriendin / buurvrouw	[]	[]	[]
wijkverpleegkundige	[]	[]	[]
CB-arts	[]	[]	[]
huisarts	[]	[]	[]
anderen: _____	[]	[]	[]

- 17 Welke persoon, informatie of gebeurtenis in de periode vóór de geboorte van uw baby had invloed op uw keuze voor borstvoeding of kunstvoeding voor uw baby?

	geen invloed	enige invloed	veel invloed
mijn echtgenoot / partner	[]	[]	[]
mijn moeder	[]	[]	[]
mijn zuster of andere familie	[]	[]	[]
mijn beste vriendin	[]	[]	[]
mijn kinderen	[]	[]	[]
mijn buurvrouw	[]	[]	[]
de wijkverpleegkundige	[]	[]	[]
mijn verloskundige of dokter	[]	[]	[]
artikelen in kranten of weekbladen	[]	[]	[]
de voeding van een voorgaand kind	[]	[]	[]
cursus voor aanstaande ouders	[]	[]	[]
bijeenkomsten van Borstvoeding Natuurlijk of La Leche League	[]	[]	[]
folders van Borstvoeding Natuurlijk of La Leche League	[]	[]	[]
anders: _____	[]	[]	[]

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 9

- 18 Deze vraag is bestemd voor moeders die op dit moment borstvoeding geven. Als u geen borstvoeding geeft kunt u doorgaan naar vraag 19.

Van wie kreeg u hulp of advies bij *de eerste keer* dat u uw baby borstvoeding gaf? [meerdere antwoorden mogelijk]

verpleegkundige in ziekenhuis	[]
kraamverzorgster	[]
moeder / zuster / vriendin	[]
echtgenoot / partner	[]
geen hulp / advies	[]

anderen: _____

Alle moeders

WERK

- 19a Hebt u gewerkt tijdens de zwangerschap? nee []
 ja [] ->

-> hoeveel uur per week werkte u gemiddeld? _____ uur per week

- 19b Is de zwangerschap aanleiding geweest eerder op te houden met werken [bijvoorbeeld ziekteverlof, opzeggen baan; dus voordat uw officiële zwangerschapsverlof begon]?

- nee []
ja [] ->

-> wat was de belangrijkste reden of oorzaak om te stoppen met werken?

ontslag gekregen	[]
ontslag genomen	[]
ziekte	[]
problemen met de zwangerschap	[]

anders: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 10

19c Is de zwangerschap aanleiding geweest [tijdelijk] minder uren per week te werken totdat uw officiële zwangerschapsverlof begon?

nee
ja ->

-> wat was de belangrijkste reden of oorzaak om korter te werken?

ziekte
problemen met de zwangerschap

anders: _____

19d Bent u van plan binnenkort [weer] te gaan werken?

nee
weet ik nog niet
ja ->

-> hoeveel uur per week [ongeveer]? _____ uur per week

19e Bent u van plan door te gaan met de borstvoeding, al dan niet in combinatie met kunstvoeding [flesvoeding], als u [weer] gaat werken? [Wilt u deze vraag ook beantwoorden als u nu nog niet zeker weet of u (weer) gaat werken?]

niet van toepassing, ik geef geen borstvoeding
ik weet nog niet of ik doorga met borstvoeding
nee
ja ->

-> op welke manier wilt u borstvoeding met werk combineren? [meerdere antwoorden mogelijk]

baby zelf voeden onder werktijd
kolven onder werktijd, baby zelf voeden buiten werktijd
borstvoeding [zelf voeden] buiten werktijd,
flesvoeding [kunstvoeding] tijdens werktijd

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 11

19f Voor vrouwen die niet doorgaan met borstvoeding wanneer zij [weer] gaan werken

Wat is de reden om niet door te gaan met borstvoeding wanneer u [weer] gaat werken? [meerdere antwoorden mogelijk]

op het werk is geen ruimte voor zelf voeden aanwezig kolven is te lastig geen ruimte voor kolven en/of koelkast aanwezig geen gelegenheid of tijd om baby zelf te halen en/of
te laten brengen voor de voeding te druk op het werk geen gelegenheid of tijd om de baby tussendoor thuis te voeden werkgever wil niet meewerken collega's willen niet meewerken als ik [weer] ga werken heeft mijn baby lang genoeg borstvoeding gehad

andere reden: _____

19g Voor vrouwen die van plan zijn borstvoeding tijdens werktijd te geven.

Hebt u met uw werkgever of directe chef afspraken gemaakt over de borstvoeding tijdens het werk?

nee ja ->

-> waarover gaan die afspraken? [meerdere antwoorden mogelijk]

gebruik van ruimte voor kolven gebruik van een koelkast ruimte om de baby zelf te voeden tijdstippen voor het zelf voeden baby thuis voeden [tijdelijk] kortere of andere werktijden

andere afspraken: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 12

19h Bent u bekend met de wettelijke regels over borstvoeding en werk?

nee
ja ->

-> Hoe bent u aan die kennis gekomen? [meerdere antwoorden mogelijk]

informatie van de verloskundige
informatie van de wijkverpleegkundige
informatie van de CB-arts
informatie uit cursussen en dergelijke
informatie van kennissen
informatie uit folders

anders: _____

20 Hebt u opvang voor uw baby geregeld, of bent u van plan dit te regelen, wanneer u weer gaat werken?

nee
ja ->

-> waaruit zal die opvang bestaan?

oppas of familie thuis
crèche
bij oppas of familie

andere opvang: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 13

GEGEVENS OVER WERKCRING]

Hieronder worden gegevens over uw werk gevraagd. Wanneer u niet meer werkt gaat het om uw laatste baan.

- 21 Hebt/had u een leidinggevende functie? nee []
ja []
- 22 Werkt/werkte u als vrijgevestigde of zelfstandig ondernemer? nee []
ja []
- 23 Wilt u uw **beroep** hieronder indelen? [*Kruis het **best passende** antwoord aan.*]
Administratief beroep [<i>o.a. secretaresse, typiste, onstypist, boekhouder, kassier</i>]	[]
Commercieel beroep [<i>o.a. winkelbediende, vertegenwoordiger</i>]	[]
Beroep in land- of tuinbouw	[]
Beroep in ambacht of industrie [<i>o.a. bouwvakker, loodgieter, kleermaker, metaalbewerker</i>]	[]
Transport beroep [<i>o.a. chauffeur, matroos, kraanmachinist, lader</i>]	[]
Dienstverlenend beroep [<i>o.a. kelner, schoonmaker, medewerker huishoudelijke dienst</i>]	[]
Beleidsfunctie of hogere leidinggevende functie	[]
Wetenschappelijk of ander vakspecialistisch beroep [<i>o.a. verpleegkundige, arts, ziekenverzorgende, leerkracht, architect</i>]	[]

Ander beroep, namelijk: _____

- 24 Binnen welk soort bedrijf of instelling werkt/werkte u? [*Kruis het **best passende** antwoord aan.*]

Landbouw (ook tuinbouw, visserij, bosbouw)	[]
Bouw (bouw(-nijverheid), bouwinstallatiebedrijf)	[]
Handel (winkel, detailhandel, groothandel)	[]
Horeca [o.a. hotel, restaurant, café]	[]
Transport [o.a. wegvervoer, spoorwegen, scheepvaart, luchtvaart]	[]
Communicatie [o.a. PTT]	[]
Industrie [o.a. metaal, elektrotechniek]	[]
Dienstverlening , namelijk:	
- zakelijke dienstverlening [<i>o.a. bank, verzekering, accountancy, makelaardij</i>]	[]
- openbaar bestuur, defensie, en wettelijke sociale verzekering	[]
- onderwijs [<i>o.a. school, universiteit, cursusbureau</i>]	[]
- gezondheidszorg [<i>o.a. ziekenhuis, verpleeghuis</i>]	[]
- maatschappelijke dienstverlening [<i>o.a. thuiszorg, tehuisen, dagverblijven</i>]	[]
- [sociaal] culturele instellingen [<i>o.a. bibliotheek, buurtwerk, kunst</i>]	[]
- overige dienstverlenende bedrijven [<i>o.a. sport, recreatie, sociale organisaties, onderzoek en ontwikkeling, schoonmaak, kappers</i>]	[]

Ander bedrijfstype, namelijk: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 14

25 Hoeveel mensen werken ongeveer bij het bedrijf of instelling waar u in dienst bent/was? [Kruis het antwoord aan dat geldt voor de vestiging waar u werkt/werkte.]

minder dan 10 / zelfstandig/vrijgevestigd	[]
10 - 34	[]
35 - 99	[]
100 - 499	[]
500 en meer	[]

PERSOONLIJKE GEGEVENS

26a Leefsituatie.

Bent u	gehuwd	[]
	samenwonend	[]
	alleen wonend	[]

26b Geboortejaar [invullen]:

uzelf _____

uw echtgenoot / partner _____

26c Schoolopleiding.

Hier vragen wij u aan te kruisen welke opleiding uzelf en uw echtgenoot / partner hebben genoten. Het gaat erom dat u aangeeft wat de *hoogste schoolopleiding* was die u hebt afgemaakt.

Schoolopleiding	uzelf	uw echtgenoot / partner
alleen basisonderwijs [lagere school]	[]	[]
Lager beroepsonderwijs, bijv. lagere technische school, huishoudschool	[]	[]
MAVO	[]	[]
Middelbaar beroepsonderwijs, bijv. middelbare tuinbouwschool	[]	[]
HAVO	[]	[]
VWO [atheneum, gymnasium]	[]	[]
Hoger beroepsonderwijs of universiteit	[]	[]

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 1

pagina 15

26d Wat is het geboorteland van uw ouders en de ouders van uw echtgenoot / partner?

Hier vragen wij u op te geven wat het geboorteland is van uw vader en moeder en de vader en moeder van uw echtgenoot/partner. Zijn uw ouders bijvoorbeeld beide geboren in Nederland, dan kruist u dit aan onder 'ouders van uzelf' in de kolommen 'moeder' en 'vader'.

Is de moeder van uw echtgenoot/partner bijvoorbeeld geboren in Nederland en zijn vader in Turkije, dan kruist u dit aan onder 'moeder' achter Nederland en onder 'vader' achter Turkije.

geboorteland	ouders van uzelf		ouders van uw echtgenoot / partner	
	moeder	vader	moeder	vader
Nederland	☐	☐	☐	☐
Turkije	☐	☐	☐	☐
Marokko / Tunesië / Algerije	☐	☐	☐	☐
Suriname	☐	☐	☐	☐
Nederlandse Antillen	☐	☐	☐	☐
Griekenland / Italië / Spanje / Portugal	☐	☐	☐	☐
China	☐	☐	☐	☐
ander land: _____	☐	☐	☐	☐

26e Hoeveel kinderen hebt u? _____ kinderen

26f Van welke van de volgende gezondheidsproblemen hebt u of heeft de vader van uw baby last of vroeger last gehad?
[De vader van uw baby hoeft niet uw partner te zijn.]

gezondheidsprobleem	moeder	vader
Eczeem of dauwworm	☐	☐
Astma	☐	☐
(Voedsel-)allergie	☐	☐

U bent nu klaar met deze vragenlijst. De lijst kunt u in de enveloppe (zonder postzegel) terugsturen naar TNO Preventie en Gezondheid in Leiden.

Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

BIJLAGE 2

Melkvoeding zuigeling - maand 3

Vragenlijst

TNO-Gezondheidsonderzoek

Nederlands Instituut voor
Praeventieve Gezondheidszorg TNO

Wassenaarseweg 56
2333 AL Leiden
Postbus 124
2300 AC Leiden

Fax 071 - 17 63 82
Telefoon 071 - 18 11 81

◆ ◆ ◆ MELKVOEDING ZUIGELING

maand 3

Mei 1994

TNO PREVENTIE EN GEZONDHEID

vragenlijst melkvoeding zuigeling

maand 3

- Dit formulier bevat vragen over de melkvoeding [borstvoeding en/of flesvoeding] van uw baby op de leeftijd van ongeveer 3 maanden. Bij flesvoeding gaat het meestal om 'kunstvoeding', dus voeding die u zelf aanmaakt van melkpoeder, koemelk of sojamelk.
Verderop staan vragen over uw werk en enkele persoonlijke gegevens.
- De meeste vragen hebben betrekking op het moment dat u deze lijst invult. Sommige vragen gaan over de periode sinds uw bezoek aan het consultatiebureau toen uw baby ongeveer 1 maand was. Let dus goed op of de vraag *op dit moment* slaat of op de *afgelopen periode*.
- Hoe vult u deze vragenlijst in?
De meeste vragen kunt u beantwoorden door één hokje aan te kruisen achter het antwoord dat het beste bij u past.
Bij sommige vragen kan meer dan één antwoord van toepassing zijn. Dit wordt bij de vraag aangegeven. Let dus goed op of het om één antwoord gaat of dat meerdere antwoorden mogelijk zijn.
- Wanneer u zich vergist heeft, kunt u als volgt verbeteren:

VOORBEELD

Wat is de melkvoeding die u *op dit moment* geeft? [meerdere antwoorden mogelijk]

uitsluitend borstvoeding

moedermelk uit de fles

kunstvoeding uit de fles

borstvoeding en fles [moedermelk en kunstvoeding]

-
- Deze vragenlijst telt 9 pagina's. Het invullen duurt ongeveer twintig minuten.
Veel succes.

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 3

pagina 1

PNR

- 1 Datum waarop u deze vragenlijst invult (dag, maand, jaar invullen) _____
- 2 Wat is de geboortedatum van uw baby? (dag, maand, jaar invullen) _____
- 3 Wat is het geslacht van uw baby? jongen []
meisje []
- 4a Wat was het *geboortegewicht* van uw baby? [a.u.b. invullen in grammen] |_|_|_|_| gram
- 4b Wat was het *gewicht* van uw baby toen u op de leeftijd van ³ maanden het consultatiebureau bezocht? [a.u.b. invullen in grammen] |_|_|_|_| gram
- 5 Wat is de melkvoeding die u *op dit moment* geeft? [meerdere antwoorden mogelijk]
- uitsluitend borstvoeding []
moedermelk uit de fles []
kunstvoeding uit de fles []
borstvoeding en fles [moedermelk en kunstvoeding] []
anders: _____ []

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 3

pagina 2

6a Hoe vaak per dag krijgt uw baby op dit moment een voeding? [invullen] _____ keer per dag

6b Hoe is per dag de voeding verdeeld over borstvoeding en flesvoeding?

Toelichting: in de kolom onder borstvoeding en onder flesvoeding kunt u aankruisen hoe vaak per dag uw baby op dit moment gevoed wordt. Krijgt uw baby bijvoorbeeld 3 maal per dag flesvoeding en 4 maal per dag borstvoeding, dan kruist u dit aan onder 'borstvoeding' 3 maal per dag en onder 'flesvoeding' 4 maal per dag.

Indien uw baby ook in een creche of bij een oppas verblijft, kunt u de voeding thuis en in de creche of bij de oppas apart aangeven.

Indien u een oppas thuis heeft en uw baby krijgt moedermelk uit de fles, dan kunt u dit onder 'borstvoeding thuis' aankruisen.

	thuis		creche of oppas	
	borstvoeding	flesvoeding	borstvoeding	flesvoeding
1 maal per dag	[]	[]	[]	[]
2 maal per dag	[]	[]	[]	[]
3 maal per dag	[]	[]	[]	[]
4 maal per dag	[]	[]	[]	[]
5 maal per dag	[]	[]	[]	[]
6 maal per dag of meer	[]	[]	[]	[]

7 Bent u de afgelopen periode [vanaf 1 maand tot nu] gestopt met borstvoeding?

nee []
ja [] ->

-> hoe oud was uw baby toen u stopte met borstvoeding? _____ weken

8 Bent u de afgelopen periode [vanaf 1 maand tot nu] overgestapt van borstvoeding naar 'gemengde voeding' [borstvoeding en flesvoeding]?

nee []
ja [] ->

-> hoe oud was uw baby toen u overstapte? _____ weken

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 3

pagina 3

- 9 Van wie heeft u in de *afgelopen periode* [vanaf 3 maanden tot nu] advies gekregen over de melkvoeding van uw baby?
[meerdere antwoorden mogelijk]

echtgenoot / partner	[]
moeder / zuster / ander familielid	[]
vriendin / buurvrouw	[]
wijkverpleegkundige	[]
CB-arts	[]
huisarts	[]
kinderarts	[]
informatie-telefoon [Borstvoeding Natuurlijk; La Leche League]	[]

anderen: _____

geen advies gevraagd of gekregen	[]
----------------------------------	-----

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 3

pagina 4

10 Problemen in de melkvoeding.

Hieronder staan problemen die moeders wel eens noemen als de melkvoeding van een baby niet naar wens gaat. Deze problemen kunnen aanleiding zijn om

- over te stappen van borstvoeding naar 'gemengde voeding' [borstvoeding en flesvoeding];
- te stoppen met borstvoeding;
- een andere kunstvoeding te gebruiken, bijvoorbeeld sojamelk;
- advies te vragen aan de huisarts of wijkverpleegkundige.

Maar het kan ook zijn dat het probleem overging en u niets hoefde te doen

Wilt u achter elk probleem in de voeding van uw baby aankruisen of u deze ook hebt gehad? Daarbij is het niet van belang of u met borstvoeding gestopt bent of niet.

Denk niet te lang na, maar kruis aan wat het eerste bij u opkomt. Dat is meestal het juiste antwoord!

	geldt helemaal voor mij	geldt een beetje voor mij	geldt niet voor mij
ziekte van mijn baby	[]	[]	[]
mijn baby kreeg een allergie	[]	[]	[]
mijn baby wilde niet drinken	[]	[]	[]
mijn baby groeide te langzaam	[]	[]	[]
mijn baby had te veel voedingen nodig	[]	[]	[]
mijn baby was steeds hongerig na de voedingen	[]	[]	[]
mijn baby was oud genoeg	[]	[]	[]
mijn baby had vaak krampjes	[]	[]	[]
mijn baby spuugde vaak	[]	[]	[]
ik had niet genoeg melk	[]	[]	[]
ik vond borstvoeding geven te vermoeiend	[]	[]	[]
ik kreeg pijnlijke tepels	[]	[]	[]
ik had last van lekkende borsten	[]	[]	[]
ik was ziek	[]	[]	[]
ik gebruikte medicijnen	[]	[]	[]
ik had pijnlijke borsten	[]	[]	[]
ik kon niet genoeg aandacht aan de voeding geven	[]	[]	[]
ik vond de nachtvoedingen te vermoeiend	[]	[]	[]
zelf voeden gaf veel onrust in mijn gezin	[]	[]	[]
het kolven is mislukt	[]	[]	[]
combinatie borstvoeding en werken maakte verandering nodig	[]	[]	[]
door de zorg voor mijn andere kinderen kon ik niet zelf voeden	[]	[]	[]
door ziekte in het gezin kon ik niet zelf voeden	[]	[]	[]
mijn andere kinderen vroegen te veel aandacht	[]	[]	[]
mijn man / partner vindt het niet prettig dat ik borstvoeding geef	[]	[]	[]

ander probleem: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 3

pagina 5

WERK

11a Werkt u op dit moment?

nee, ik ben (nog) niet begonnen met werken []
nee, ik werk niet meer / heb mijn baan opgezegd []
ja []

11b Bent u de afgelopen periode [vanaf 1 maand tot nu] gestopt met werken?

niet van toepassing []
nee []
ja [] ->

-> bent u gestopt met werken in verband met de voeding van uw baby?

nee []
ja []

11c Bent u de afgelopen periode [vanaf 1 maand tot nu] van baan veranderd of zijn uw werktijden veranderd?

niet van toepassing []
nee []
ja [] ->

-> zijn baan en/of de werktijden veranderd in verband met de voeding van uw baby?

nee []
ja []

11d Hoeveel uur per week werkt u op dit moment? _____ uur per week

12 Hieronder worden gegevens over uw werk gevraagd. Als u niet meer werkt gaat het om uw laatste baan.

12a Hebt/had u een leidinggevende functie?

nee []
ja []

12b Werkt/werkte u als vrijgevestigde ondernemer?

nee []
ja []

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 3

pagina 6

12c Wilt u uw beroep dat u uitoefent of uitgeoefend heeft hieronder indelen? [Kruis het **best passende** antwoord aan.]

Administratief beroep [o.a. secretaresse, typiste, ponstypist, boekhouder, kassier]	[]
Commercieel beroep [o.a. winkelbediende, vertegenwoordiger]	[]
Beroep in land- of tuinbouw	[]
Beroep in ambacht of industrie [o.a. bouwvakker, loodgieter, kleermaker, metaalbewerker]	[]
Transport beroep [o.a. chauffeur, matroos, kraanmachinist, lader]	[]
Dienstverlenend beroep [o.a. kelner, schoonmaker, medewerker huishoudelijke dienst]	[]
Beleidsfunctie of hogere leidinggevende functie	[]
Wetenschappelijk of ander vakspecialistisch beroep [o.a. verpleegkundige, arts, ziekenverzorgende, leerkracht, architect]	[]

Ander beroep, namelijk: _____

12d Binnen welk soort bedrijf of instelling werkt/werkte u? [Kruis het **best passende** antwoord aan.]

Landbouw [ook tuinbouw, visserij, bosbouw]	[]
Bouw [bouw(-nijverheid), bouwinstallatiebedrijf]	[]
Handel [winkel, detailhandel, groothandel]	[]
Horeca [o.a. hotel, restaurant, café]	[]
Transport [o.a. wegvervoer, spoorwegen, scheepvaart, luchtvaart]	[]
Communicatie [o.a. PTT]	[]
Industrie [o.a. metaal, elektrotechniek]	[]
Dienstverlening, namelijk:	
- zakelijke dienstverlening [o.a. bank, verzekering, accountancy, makelaardij]	[]
- openbaar bestuur, defensie, en wettelijke sociale verzekering	[]
- onderwijs [o.a. school, universiteit, cursusbureau]	[]
- gezondheidszorg [o.a. ziekenhuis, verpleeghuis]	[]
- maatschappelijke dienstverlening [o.a. thuiszorg, tehuizen, dagverblijven]	[]
- [sociaal] culturele instellingen [o.a. bibliotheek, buurtwerk, kunst]	[]
- overige dienstverlenende bedrijven [o.a. sport, recreatie, sociale organisaties, onderzoek en ontwikkeling, schoonmaak, kappers]	[]

Ander bedrijfstype, namelijk: _____

12e Hoeveel mensen werken ongeveer bij het bedrijf of instelling waar u in dienst bent of was? [Kruis het antwoord aan dat geldt voor **de vestiging** waar u werkt/werkte.]

minder dan 10 / zelfstandig/vrijgevestigd	[]
10 - 34	[]
35 - 99	[]
100 - 499	[]
500 en meer	[]

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 3

pagina 7

13a Welke mogelijkheden en regelingen voor borstvoeding zijn op uw werk aanwezig?

niet op mij van toepassing, omdat...

..ik niet werk

 ↗

..ik geen borstvoeding geef

} → naar vraag 14a

..ik wel borstvoeding geef, maar niet op het werk

 ↘

Wanneer u bij 'niet op mij van toepassing' geen kruisje hebt gezet, combineert u werk en borstvoeding door op het werk te voeden of te kolven. Wilt u nu onderstaand schema invullen? U kunt dit doen door achter elke regeling aan te geven of deze aanwezig is, en zo ja of u hiervan gebruik maakt. Als u er gebruik van maakt kunt u aankruisen wat u ervan vindt: of het ruim voldoende, voldoende of onvoldoende is. Daarna a.u.b. ook de vragen 13b tot en met 13f invullen.

mogelijkheid/regeling	aanwezig?			door u gebruikt?		wat vindt u ervan?			
	nee	weet ik niet	ja	nee	ja	ruim voldoende	voldoende	onvoldoende	geen mening
aparte ruimte voor <i>zelf voeden</i>	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
aparte ruimte voor <i>kolven</i>	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
koelkast voor het bewaren van de melk	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
tussendoor naar huis om te voeden	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
baby laten brengen voor de voeding	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
baby is op het werk; tussendoor voeden	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
anders: _____									
_____						☐	☐	☐	☐

13b Indien u een aparte ruimte gebruikte om zelf te voeden of te kolven, wat voor ruimte is dat? [invullen]

13c Kunt u in die ruimte ongestoord voeden of kolven?

niet van toepassing

kan daar *ongestoord* voeden of kolvenword daar *wel eens* gestoordword daar *regelmatig* gestoord

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 3

pagina 8

13d Kan er op het werk voldoende tijd worden vrijgemaakt voor de voeding [zelf voeden, kolven, naar huis om te voeden]?

- ja, er is *ruim voldoende* tijd
- er is *net voldoende* tijd
- nee, er is *te weinig* tijd

13e Krijgt u steun en medewerking van collega's om het voeden of kolven mogelijk te maken?

- ja, ik krijg *ruim voldoende* steun
- ik krijg *enige* steun
- nee, ik krijg *weinig of geen* steun

13f Krijgt u medewerking van uw werkgever of directe chef om het voeden of kolven mogelijk te maken?

- ja, ik krijg *veel* medewerking
- ik krijg *enige* medewerking
- nee, ik krijg *weinig of nauwelijks* medewerking

PERSOONLIJKE GEGEVENS

14a Leefsituatie.

- Bent u gehuwd
- samenwonend
- alleen wonend

14b Geboortejaar [invullen]:

uzelf _____

uw echtgenoot / partner _____

14c Schoolopleiding.

Hier vragen wij u aan te kruisen welke opleiding uzelf en uw echtgenoot / partner hebben genoten. Het gaat erom dat u aangeeft wat de *hoogste schoolopleiding* was die u hebt afgemaakt.

Schoolopleiding

	uzelf	uw echtgenoot / partner
alleen basisonderwijs [lagere school]	☐	☐
Lager beroepsonderwijs, bijv. lagere technische school, huishoudschool MAVO	☐	☐
Middelbaar beroepsonderwijs, bijv. middelbare tuinbouwschool HAVO	☐	☐
VWO [atheneum, gymnasium]	☐	☐
Hoger beroepsonderwijs of universiteit	☐	☐

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 3

pagina 9

14d Wat is het geboorteland van uw ouders en de ouders van uw echtgenoot / partner?

Hier vragen wij u op te geven wat het geboorteland is van uw vader en moeder en de vader en moeder van uw echtgenoot/partner. Zijn uw ouders bijvoorbeeld beide geboren in Nederland, dan kruist u dit aan onder 'ouders van uzelf' in de kolommen 'moeder' en 'vader'.

Is de moeder van uw echtgenoot/partner bijvoorbeeld geboren in Nederland en zijn vader in Turkije, dan kruist u dit aan onder 'moeder' achter Nederland en onder 'vader' achter Turkije.

geboorteland	ouders van uzelf		ouders van uw echtgenoot / partner	
	moeder	vader	moeder	vader
Nederland	[]	[]	[]	[]
Turkije	[]	[]	[]	[]
Marokko / Tunesië / Algerije	[]	[]	[]	[]
Suriname	[]	[]	[]	[]
Nederlandse Antillen	[]	[]	[]	[]
Griekenland / Italië / Spanje / Portugal	[]	[]	[]	[]
China	[]	[]	[]	[]
ander land: _____	[]	[]	[]	[]

15 Hoeveel kinderen hebt u? _____ kind(eren)

U bent nu klaar met deze vragenlijst. De lijst kunt u in de enveloppe (zonder postzegel) terugsturen naar TNO Preventie en Gezondheid in Leiden.

Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

BIJLAGE 3

Melkvoeding zuigeling - maand 6

Vragenlijst

TNO-Gezondheidsonderzoek

Nederlands Instituut voor
Praeventieve Gezondheidszorg TNO

Wassenaarseweg 56
2333 AL Leiden
Postbus 124
2300 AC Leiden

Fax 071 - 17 63 82
Telefoon 071 - 18 11 81

◆◆◆ MELKVOEDING ZUGELING

maand 6

Mei 1994

TNO PREVENTIE EN GEZONDHEID

vragenlijst melkvoeding zuigeling

maand 6

- Dit formulier bevat vragen over de melkvoeding [borstvoeding en/of flesvoeding] van uw baby op de leeftijd van ongeveer 6 maanden. Bij flesvoeding gaat het meestal om 'kunstvoeding', dus voeding die u zelf aanmaakt van melkpoeder, koemelk of sojamelk.
Verderop staan vragen over uw werk en enkele persoonlijke gegevens.

- De meeste vragen hebben betrekking op het moment dat u deze lijst invult. Sommige vragen gaan over de periode sinds uw bezoek aan het consultatiebureau toen uw baby ongeveer 3 maanden was. Let dus goed op of de vraag *op dit moment* slaat of op de *afgelopen periode*!

- Hoe vult u deze vragenlijst in?
De meeste vragen kunt u beantwoorden door één hokje aan te kruisen achter het antwoord dat het beste bij u past.
Bij sommige vragen kan meer dan één antwoord van toepassing zijn. Dit wordt bij de vraag aangegeven. Let dus goed op of het om één antwoord gaat of dat meerdere antwoorden mogelijk zijn.

- Wanneer u zich vergist heeft, kunt u als volgt verbeteren: **VOORBEELD**

Wat is de melkvoeding die u *op dit moment* geeft? [meerdere antwoorden mogelijk]

uitsluitend borstvoeding

moedermelk uit de fles

kunstvoeding uit de fles

borstvoeding en fles [moedermelk en kunstvoeding]

~~[]~~
~~[]~~
[]
~~[]~~

-
- Deze vragenlijst telt 9 pagina's. Het invullen duurt ongeveer twintig minuten.
Veel succes.

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 6

pagina 1

PNR

- 1 Datum waarop u deze vragenlijst invult [dag, maand, jaar invullen] _____
- 2 Wat is de geboortedatum van uw baby? [dag, maand, jaar invullen] _____
- 3 Wat is het geslacht van uw baby? jongen
meisje
- 4a Wat was het *geboortegewicht* van uw baby? [a.u.b. invullen in grammen] |_|_|_|_| gram
- 4b Wat was het *gewicht* van uw baby toen u op de leeftijd van 6 maanden het consultatiebureau bezocht? [a.u.b. invullen in grammen] |_|_|_|_| gram
- 5 Wat is de melkvoeding die u *op dit moment* geeft? [meerdere antwoorden mogelijk]
- uitsluitend borstvoeding
moedermelk uit de fles
kunstvoeding uit de fles
borstvoeding en fles [moedermelk en kunstvoeding]
anders: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 6

pagina 2

6a Hoe vaak per dag krijgt uw baby *op dit moment* een voeding? [invullen] _____ keer per dag

6b Hoe is per dag de voeding verdeeld over borstvoeding en flesvoeding?

Toelichting: in de kolom onder borstvoeding en onder flesvoeding kunt u aankruisen hoe vaak per dag uw baby op dit moment gevoed wordt. Krijgt uw baby bijvoorbeeld 3 maal per dag flesvoeding en 4 maal per dag borstvoeding, dan kruist u dit aan onder 'borstvoeding' 3 maal per dag en onder 'flesvoeding' 4 maal per dag.

Indien uw baby ook in een creche of bij een oppas verblijft, kunt u de voeding thuis en in de creche of bij de oppas apart aangeven.

Indien u een oppas thuis heeft en uw baby krijgt moedermelk uit de fles, dan kunt u dit onder 'borstvoeding thuis aankruisen'

	thuis		creche of oppas	
	borstvoeding	flesvoeding	borstvoeding	flesvoeding
1 maal per dag	[]	[]	[]	[]
2 maal per dag	[]	[]	[]	[]
3 maal per dag	[]	[]	[]	[]
4 maal per dag	[]	[]	[]	[]
5 maal per dag	[]	[]	[]	[]
6 maal per dag of meer	[]	[]	[]	[]

7 Bent u de *afgelopen periode* [vanaf 3 maanden tot nu] gestopt met borstvoeding?

nee []
ja [] ->

-> hoe oud was uw baby toen u stopte met borstvoeding? _____ weken

8 Bent u de *afgelopen periode* [vanaf 3 maanden tot nu] overgestapt van borstvoeding naar 'gemengde voeding' [borstvoeding en flesvoeding]?

nee []
ja [] ->

-> hoe oud was uw baby toen u overstapte? _____ weken

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 6

pagina 3

- 9 Van wie heeft u in de *afgelopen periode* [vanaf 3 maanden tot nu] advies gekregen over de melkvoeding van uw baby?
[meerdere antwoorden mogelijk]

echtgenoot / partner	[]
moeder / zuster / ander familielid	[]
vriendin / buurvrouw	[]
wijkverpleegkundige	[]
CB-arts	[]
huisarts	[]
kinderarts	[]
informatie-telefoon [Borstvoeding Natuurlijk; La Leche League]	[]

anderen: _____

geen advies gevraagd of gekregen	[]
----------------------------------	-----

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 6

pagina 4

10 Problemen in de melkvoeding.

Hieronder staan problemen die moeders wel eens noemen als de melkvoeding van een baby niet naar wens gaat. Deze problemen kunnen aanleiding zijn om

- over te stappen van borstvoeding naar 'gemengde voeding' [borstvoeding en flesvoeding];
- te stoppen met borstvoeding;
- een andere kunstvoeding te gebruiken, bijvoorbeeld sojamelk;
- advies te vragen aan de huisarts of wijkverpleegkundige.

Maar het kan ook zijn dat het probleem overging en u niets hoefde te doen

Wilt u achter elk probleem in de voeding van uw baby aankruisen of u deze ook hebt gehad? Daarbij is het niet van belang of u met borstvoeding gestopt bent of niet.

Denk niet te lang na, maar kruis aan wat het eerste bij u opkomt. Dat is meestal het juiste antwoord!

	geldt helemaal voor mij	geldt een beetje voor mij	geldt niet voor mij
ziekte van mijn baby	[]	[]	[]
mijn baby kreeg een allergie	[]	[]	[]
mijn baby wilde niet drinken	[]	[]	[]
mijn baby groeide te langzaam	[]	[]	[]
mijn baby had te veel voedingen nodig	[]	[]	[]
mijn baby was steeds hongerig na de voedingen	[]	[]	[]
mijn baby was oud genoeg	[]	[]	[]
mijn baby had vaak krampjes	[]	[]	[]
mijn baby spuugde vaak	[]	[]	[]
ik had niet genoeg melk	[]	[]	[]
ik vond borstvoeding geven te vermoeiend	[]	[]	[]
ik kreeg pijnlijke tepels	[]	[]	[]
ik had last van lekkende borsten	[]	[]	[]
ik was ziek	[]	[]	[]
ik gebruikte medicijnen	[]	[]	[]
ik had pijnlijke borsten	[]	[]	[]
ik kon niet genoeg aandacht aan de voeding geven	[]	[]	[]
ik vond de nachtvoedingen te vermoeiend	[]	[]	[]
zelf voeden gaf veel onrust in mijn gezin	[]	[]	[]
het kolven is mislukt	[]	[]	[]
combinatie borstvoeding en werken maakte verandering nodig	[]	[]	[]
door de zorg voor mijn andere kinderen kon ik niet zelf voeden	[]	[]	[]
door ziekte in het gezin kon ik niet zelf voeden	[]	[]	[]
mijn andere kinderen vroegen te veel aandacht	[]	[]	[]
mijn man / partner vindt het niet prettig dat ik borstvoeding geef	[]	[]	[]

ander probleem: _____

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 6

pagina 5

WERK

11a Werkt u op dit moment?

- nee, ik ben nog niet begonnen met werken []
nee, ik werk niet meer / heb mijn baan opgezegd []
ja []

11b Bent u de *afgelopen periode* [vanaf 3 maanden tot nu] gestopt met werken?

- niet van toepassing []
nee []
ja [] →

→ bent u gestopt met werken in verband met de voeding van uw baby?

- nee []
ja []

11c Bent u de *afgelopen periode* [vanaf 3 maanden tot nu] van baan veranderd of zijn uw werktijden veranderd?

- niet van toepassing []
nee []
ja [] →

→ zijn baan en/of de werktijden veranderd in verband met de voeding van uw baby?

- nee []
ja []

11d Hoeveel uur per week werkt u *op dit moment*? _____ uur per week

12 Hieronder worden gegevens over uw werk gevraagd. Als u niet meer werkt gaat het om uw laatste baan.

12a Hebt/had u een leidinggevende functie?

- nee []
ja []

12b Werkt/werkte u als vrijgevestigde ondernemer?

- nee []
ja []

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 6

pagina 6

12c Wilt u uw beroep dat u uitoefent of uitgeoefend heeft hieronder indelen? [Kruis het **best passende** antwoord aan.]

Administratief beroep [o.a. secretaresse, typiste, ponstypist, boekhouder, kassier]	[]
Commercieel beroep [o.a. winkelbediende, vertegenwoordiger]	[]
Beroep in land- of tuinbouw	[]
Beroep in ambacht of industrie [o.a. bouwvakker, loodgieter, kleermaker, metaalbewerker]	[]
Transport beroep [o.a. chauffeur, matroos, kraanmachinist, lader]	[]
Dienstverlenend beroep [o.a. kelner, schoonmaker, medewerker huishoudelijke dienst]	[]
Beleidsfunctie of hogere leidinggevende functie	[]
Wetenschappelijk of ander vakspecialistisch beroep [o.a. verpleegkundige, arts, ziekenverzorgende, leerkracht, architect]	[]

Ander beroep, namelijk: _____

12d Binnen welk soort bedrijf of instelling werkt/werkte u? [Kruis het **best passende** antwoord aan.]

Landbouw [ook tuinbouw, visserij, bosbouw]	[]
Bouw [bouw(-nijverheid), bouwinstallatiebedrijf]	[]
Handel [winkel, detailhandel, groothandel]	[]
Horeca [o.a. hotel, restaurant, café]	[]
Transport [o.a. wegvervoer, spoorwegen, scheepvaart, luchtvaart]	[]
Communicatie [o.a. PTT]	[]
Industrie [o.a. metaal, elektrotechniek]	[]
Dienstverlening, namelijk:	
- zakelijke dienstverlening [o.a. bank, verzekering, accountancy, makelaardij]	[]
- openbaar bestuur, defensie, en wettelijke sociale verzekering	[]
- onderwijs [o.a. school, universiteit, cursusbureau]	[]
- gezondheidszorg [o.a. ziekenhuis, verpleeghuis]	[]
- maatschappelijke dienstverlening [o.a. thuiszorg, tehuizen, dagverblijven]	[]
- [sociaal] culturele instellingen [o.a. bibliotheek, buurtwerk, kunst]	[]
- overige dienstverlenende bedrijven [o.a. sport, recreatie, sociale organisaties, onderzoek en ontwikkeling, schoonmaak, kappers]	[]

Ander bedrijfstype, namelijk: _____

12e Hoeveel mensen werken ongeveer bij het bedrijf of instelling waar u in dienst bent of was? [Kruis het antwoord aan dat geldt voor **de vestiging** waar u werkt/werkte.]

minder dan 10 / zelfstandig/vrijgevestigd	[]
10 - 34	[]
35 - 99	[]
100 - 499	[]
500 en meer	[]

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 6

pagina 7

13a Welke mogelijkheden en regelingen voor borstvoeding zijn op uw werk aanwezig?

niet op mij van toepassing, omdat...

..ik niet werk

 ↗

..ik geen borstvoeding geef

 → naar vraag 14a

..ik wel borstvoeding geef, maar niet op het werk

 ↘

Wanneer u bij 'niet op mij van toepassing' geen kruisje hebt gezet, combineert u werk en borstvoeding door op het werk te voeden of te kolven. Wilt u nu onderstaand schema invullen? U kunt dit doen door achter elke regeling aan te geven of deze aanwezig is, en zo ja of u hiervan gebruik maakt. Als u er gebruik van maakt kunt u aankruisen wat u ervan vindt: of het ruim voldoende, voldoende of onvoldoende is. Daarna a.u.b. ook de vragen 13b tot en met 13f invullen.

mogelijkheid/regeling	aanwezig?			door u gebruikt?		wat vindt u ervan?			
	nee	weet ik niet	ja	nee	ja	ruim voldoende	voldoende	onvoldoende	geen mening
aparte ruimte voor <i>zelf voeden</i>	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
aparte ruimte voor <i>kolven</i>	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
koelkast voor het bewaren van de melk	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
tussendoor naar huis om te voeden	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
baby laten brengen voor de voeding	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
baby is op het werk; tussendoor voeden	☐	☐	☐ →	☐	☐ →	☐	☐	☐	☐
anders: _____						☐	☐	☐	☐
—									

13b Indien u een aparte ruimte gebruikte om zelf te voeden of te kolven, wat voor ruimte is dat? [invullen]

13c Kunt u in die ruimte ongestoord voeden of kolven?

niet van toepassing

kan daar *ongestoord* voeden of kolvenword daar *wel eens* gestoordword daar *regelmatig* gestoord

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 6

pagina 8

13d Kan er op het werk voldoende tijd worden vrijgemaakt voor de voeding [zelf voeden, kolven, naar huis om te voeden]?

- ja, er is *ruim voldoende* tijd
- er is *net voldoende* tijd
- nee, er is *te weinig* tijd

13e Krijgt u steun en medewerking van collega's om het voeden of kolven mogelijk te maken?

- ja, ik krijg *ruim voldoende* steun
- ik krijg *enige* steun
- nee, ik krijg *weinig of geen* steun

13f Krijgt u medewerking van uw werkgever of directe chef om het voeden of kolven mogelijk te maken?

- ja, ik krijg *veel* medewerking
- ik krijg *enige* medewerking
- nee, ik krijg *weinig of nauwelijks* medewerking

PERSOONLIJKE GEGEVENS

14a Leefsituatie.

- Bent u gehuwd
- samenwonend
- alleen wonend

14b Geboortejaar [invullen]: uzelf _____

uw echtgenoot / partner _____

14c Schoolopleiding.

Hier vragen wij u aan te kruisen welke opleiding uzelf en uw echtgenoot / partner hebben genoten. Het gaat erom dat u aangeeft wat de *hoogste schoolopleiding* was die u hebt afgemaakt.

<u>Schoolopleiding</u>	<u>uzelf</u>	<u>uw echtgenoot / partner</u>
alleen basisonderwijs [lagere school]	☐	☐
Lager beroepsonderwijs, bijv. lagere technische school, huishoudschool	☐	☐
MAVO	☐	☐
Middelbaar beroepsonderwijs, bijv. middelbare tuinbouwschool	☐	☐
HAVO	☐	☐
VWO [atheneum, gymnasium]	☐	☐
Hoger beroepsonderwijs of universiteit	☐	☐

VRAGENLIJST MELKVOEDING - maand 6

pagina 9

14d Wat is het geboorteland van uw ouders en de ouders van uw echtgenoot / partner?

Hier vragen wij u op te geven wat het geboorteland is van uw vader en moeder en de vader en moeder van uw echtgenoot/partner. Zijn uw ouders bijvoorbeeld beide geboren in Nederland, dan kruist u dit aan onder 'ouders van uzelf' in de kolommen 'moeder' en 'vader'.

Is de moeder van uw echtgenoot/partner bijvoorbeeld geboren in Nederland en zijn vader in Turkije, dan kruist u dit aan onder 'moeder' achter Nederland en onder 'vader' achter Turkije.

geboorteland	ouders van uzelf		ouders van uw echtgenoot / partner	
	moeder	vader	moeder	vader
Nederland	☐	☐	☐	☐
Turkije	☐	☐	☐	☐
Marokko / Tunesië / Algerije	☐	☐	☐	☐
Suriname	☐	☐	☐	☐
Nederlandse Antillen	☐	☐	☐	☐
Griekenland / Italië / Spanje / Portugal	☐	☐	☐	☐
China	☐	☐	☐	☐
ander land: _____	☐	☐	☐	☐

15 Hoeveel kinderen hebt u? _____ kind(eren)

U bent nu klaar met deze vragenlijst. De lijst kunt u in de enveloppe (zonder postzegel) terugsturen naar TNO Preventie en Gezondheid in Leiden.

Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Reprografie: TNO-PG
Projectnummer: 5972